

BAJAI HONPOLGÁR

2004. július

XV. évfolyam 7. (165.) szám

Ára: 200 Ft

Népiünnepély 2003-ban (Fotó: Gyulavári József)

„A HALÁSZLÉ ÜNNEPE A HALÁSZLÉ FŐVÁROSÁBAN”

2004. július 10. szombat

A rendezvény programjából – Szentháromság tér, szabadtéri színpad

15 órától: Ünnepi felhívó jel. Színes szöttes – folklórműsor – a Kisdorogi Népi Nemzetiségi Táncegyüttes, az Érsekcsanádi Bazsarózsa Táncegyüttes, a Bácskai Horvátok Hagyományörző Együttese és a Szekszárdi Bartina Néptáncegyüttes közreműködésével

17.40 órától: A Dub-Dub Együttes műsora – egy „lítő” program
18 órától: A IX. Bajai Népiünnepély megnyitója. Köszöntőt mond Széll Péter, Baja város polgármestere.

18.15 órától: Halászléfőzés, kóstoltatás – A Bácska Banda népzenei együttes műsora.

18.30: Díjátadások, tombolasorsolás.

19 órától: Vacsora meghívott vendégeikkel, barátokkal.

20 órától: A Duna Táncegyüttes műsora.

21 órától: A Ghymes együttes koncertje.

22 órától: A fahéj virágai. „La flor de la canela” Flamenco Táncegyüttes műsora.

23 órától: A Bohém Ragtime Band koncertje.

24 órától: Zenés tűzijáték a Sugovica felett.

0.30 órától: A Decker együttes műsora.

(A Népiünnepélyhez kapcsolódó más-más helyen tartott sokféle rendezvényt hely hiánya miatt nem közöljük.)

Hódmezővásárhelyi alkotók művei a Sugovica-partján

Kiállítás-sorozat az Újvárosi Általános Művelődési Központban

Baját és Hódmezővásárhelyt, bár térkép szerint mind a kettő az Alföldön fekszik, hasonlóság és különbözőség egyaránt jellemzi.

Hasonlóság, hogy mindketten egyszerre lettek törvényhatósági jogú városok az 1873. évi XL. törvény által. Eltérő azonban a két város társadalmi, gazdasági struktúrája és etnikumi karaktere. Hódmezővásárhely az alföldi mezővárosok fejlődési útját járta. Baja inkább kereskedelmi-forgalmi jellegű városként kötötte össze a Dunántúlt és az Alföldet.

Vén azonban, ami több szállal is összeköti a két várost, ez pedig a képzőművészet. Rudnay Gyula 1905 és 1908 között élt Vásárhelyen, és már fiatal képzőművészként alapított festőiskolát. Baján pedig még nagyobb jelentőséggel, már mint a Képzőművészeti Főiskola tanára volt 1947 és 1953 között: művésztelep és képzőművészeti szabadiskola vezetője.

Tornyai János személye újabb összekötő kapocs: korszakalkotó jelentősége van életművében 1928-29-es bajor stízkodásának. Ekkortól változott koloritja, színesedett ki palettája. És mélyült el barátsága Nagy Istvánnal és Éber Sándorral.

A nyolcvanas években a két város közötti hivatalos kapcsolat mellett kulturális együttműködés is kialakult. Ebben jelentős szerepet játszott, hogy vásárhelyi művészek festményei voltak láthatók az ún. „kirakat galériában”. Ez a megoldás elősegítette a közönség önkéntelen találkozását a képzőművészettel. Ezen túl – elsősorban a diákok felismerésére gondolva – az 1986/87-es tanévben a vásárhelyi művészek festményekollekciója volt látható az Újvárosi ÁMK-ban. „Viszonzásai” többször voltak láthatók a Vásárhelyi Őszi Tájékoztatók a bajai képzőművészet történetéről, élő klasszikus, B. Miklós Ferenc festőművész alkotásai.

Közben múltak az évek, újult a diákság, és fiatal művészek kerültek a Vásárhelyi Műhely alkotói közé is. Ezért indokolt és egyben örömi is számunkra, hogy egy újabb sorozatban a 2003/04-es tanév alatt ismét találkozhatunk a vásárhelyi művészek műveivel a formálódó ifjú fiatalokkal és a művészetszerető bajai közönséggel.

Vásárhely a mezővárosi fejlődés útját járta. Ezért megkésett az urbanizáció és későn, a XIX. század végén jelentkezik a grand art, a képzőművészet is a városkultúrában. Nem jelentette ez azt, hogy ne létezett volna az itt élőkből, Adyt idézve „áha a szépeknek”, csak ezt az igényt észlezzük az át a maguk által alkotott népművészetet elégtértek ki.

Mostani kiállítás-sorozatunkban a már lezárt életművekből mutatunk be válogatást. Természetesen az alföldi realitásoként számosan tartott művészeti magatartásbeli, etikai és szellemi közösség kiemelkedő egyéniségével (tán akkor sem túlzunk, ha alapítójának tartjuk) kezdjük kiállítás-sorozatunkat. Annak a *Tornyai Jánosnak* a műveit láthatták a tárlátatókat, aki 1869. január 18-án Hódmezővásárhelyen született néhány holdas kisparaszti családban. Tehetségét korán felismerte elemi iskolai tanítója, és néhány városi vezető támogatásával előbb a budapesti Mesteriskolában, majd városi ösztöndíjjal Párizsban, a Julian Akadémián végezte tanulmányait. Ennek során megismerkedett ugyan a kortárs európai művészet legújabb törekvéseivel, de a legnagyobb hatást mégis az akkor pályája csúcán lévő honfitárs, Munkácsy Mihály tette rá. 1897-ben visszatért szülővárosába, és ott élt és alkotott egészen 1921-ben történt Budapestre költözéséig. Munkácsy és alkotói világának döntő része szervesen kapcsolódik az Alföldre és a benne munkálkodó, azt alakító emberhez. Tájai és életképei drámaiban szenvedélyesek, széles ecétkézeléssel megoldottan epikus hőmpolygások. A paraszti élet hétköznapjait, nyomorúságát, a természettel és a hatalommal vívott harcát mély valóságismerettel és lényeglátással jelentette meg. Tájában még akkor is az emberről szól, ha nem látunk rajta alakot, mert a mű atmoszférájából sugárzik, hogy akik a „fekete szívárványos” környezetben élnek, nyilván nincs részükről az élet napos oldalának. Nem idegen azonban föle a világos, egyértelmű jelképek sem. A *Bús magyar sors* kielen pusztája, összeesés előtti rozant geóje világos és kifejezesteljes jelképe a magyar nép sorsáról és személyes magányáról. Dinamizmusa jól érvényesül a *Gémesvár* len-

dületességében, amelyet a horizont lilás vibrálása erőteljesen hangsúlyoz. Ezekkel a drámai műveivel kapcsolatban önkéntelenül eszünkbe jutnak Illyés zenésdi Bartók versének sorai. „Anyánk a halott – a búcsúzóit ne kaptálád zengje; hazák vesztek el – ki meri siratni verki futamokkal?”

Budapesten az Orbán úton szegényes alsoroban élt egy ideig. Alkotói válságát jól mutatja, hogy kevés mű született és kiállításokon is ritkán szerepelt. A változást Baja hozta számára. Szász Géza segítő-kegyes visszaváradta alkotókudvét és a Pető-szőlői képek már színesekek, harmonikusak, az élettel kibékült alkotóról vallanak. Ugyanezek a sajátosságok érvényesek az utolsó, szentendrei korzák műveire is. Már nem foglalkoztatták társadalmi problémák. Immanens festői megoldásokkal találkozunk ezeken a művein. Közülük a legszemrebbben, a *Csokorközlőn* az alakban beérett fenynek a nőalakon és a tárgyakon megjelenő reflexeit festette meg.

Végül két tablóna feltekinthető 14 késméretű táj kétele exterior látható a kiállításban abból a 718 festményből, amely a művész özvegyének halála után két ládában a műterem padlója alól került elő, és amiről mint művészettörténeti szenzációról cikkeztek a korabeli sajtó.

Tornyai után a vásárhelyi művészet első virágkorának másik jele követhetett az ÁMK falán. *Ennére Béla* azonban az alföldi festészetnek nem drámai, hanem lírai vonulatához tartozik. Az elhő gyermekkor, társadalmi helyzet ez esetben meghatározóan hatott az életműre: Endre Szeged nagypolgári, patricius családjában született 1870. november 19-én. A család tulajdonosa volt Szeged legszebb háza, a XIX. század közepén romantikus stílusban épült ún. Pekete ház.

Kora gyermekkorától egészen 1928. augusztus 12-én bekövetkezett haláláig Hódmezővásárhelyen élt. Egyéniségének emberi jellemvonásai is eltértek Tornyai szavanyúinak, szvenedélyes, robbanékony karakterétől. Halk, szerény, kulturált személyisége a művészközönség, „emberi cement” volt, ezért is illethet városszerete a „finomlekt” jelzővel. Alkotói világában kivételes helyet foglalt el a Tisza, mint ahogyan ez a kiállításban is érezhető. (Bb-

ben szerepe lehetett annak, hogy gyermekkorában gyakran kísérte el ármentesítő társulati mérnök apját hivatásos útján.) Részletgazdagon festette meg a folyó olykor nyugalmas, olykor mozgalmal felületét. Kedvelte és meg is jelenítette az ártéri tisztások derűs, napüstötte zóldjait és rikós fűzeit, nyárfaft. Alföldi tájait lakható környezetként vitte vászonra, lombos-fűs kis tanyáival. Szobabelsőin szinte néprajzi hiteléssel, tárgyiaszággal sorjáznak a berendezési tárgyak, építészeti részletek. A mindennapi tárgyak is (réztest, befőttes üveg, kocsóg) megszépültek „szépen festése” által. Többször hívták Budapestre kiállítás rendezni, de nem élt ezzel a lehetőséggel. Ezért is munkássága mind a mai napig nem kellően értékelt a művészettörténet által.

A májt szízdaforduló nagy szellemi pezsgése, Ady ekkori „paraszt Párizs” műnőstése után, a két világháború között részben a művészet elkötözése, részben a városvezetés változott hozzáállása miatt csökken a képzőművészet jelentősége a város kulturális életében. Élték és alkotott itt azonban ebben a korszakban is jól felkészült ún. „kis mesterek”. Úgy gondoltuk, hiányos lett volna a kép, ha róluk megfektetünk volna. Így kerültek az AMK falára a Tisza másik szerelése, *Darvaszy István* művei, aiki ugyan elkötözött Vásárhelyről, de minden nyárát Mátyásfalva, a Tisza holtága mellett töltötte. Eszetje nyomán interjúv színekkel, mozgalmas faktúrával jelent meg a folyó és a parti erdőség. Vállalkozott azonban a „vízi emberek” a, halászk megfestésére is. Van műve, amelyen munkában, hálóbizás közben látjuk kedvelt modelljeit. És van olyan alkotása is, amelyen a természettel együtt élő ember nyugalmát vitte a vászonra. Egy-egy portréján az értelmes életet élő ember belső tartásait, csöndes öntudatát is sikerült kifejeznie.

Pogány Ferenc ugyan csak hat évet élt – 1930-ban bekövetkezett halála előtt – Vásárhelyen, de az ő számára is meghatározó élményt jelentett az ártéri erdő, melyet legelőbbször tavasszal, a zöld gazdag árnyalatával örkített meg. A munkálkodó földművelő többször is a sötét-világos kontrasztján építette, az ember és a végtelen róna együttesének sajátos esztétikumával van jelen.

Pistós Zoltán sem helybeli születésű (Balatonlelle), de haláláig több mint húsz évet élt a munkálkodott a városban. Alkotói világa széles ívű, egyaránt festett táj- és életképeket, csendképeket és néccsak az Alföldet, mert mint képzőművészeti szak-

körvezető, évenként járt Tokajba, és az ódon pincebejárók, a szőlősorokkal „barázdált” hegy- és domboldal is megjelennek festményein. Műveinek többségére jellemző a határozott, hangsúlyos kontúr. Művészettfilozófiája szerint a világnak szigorú, determinált renge van, és ezen belül kell értelmes, tartalmas életet élnünk. *Ház csonka fálkkal* című műve drámai, emberi sorsjelkép. Jó érzékelő rendezte össze, komponálta harmonikus egységbe képein komoly népi kerámia-gyűjteményének edényeit.

Almás Gyula születési helye a Vásárhely közeli Makó. Jól ismerte a mezővárosi szűkebb-tágabb környezetet. Szívesen festette a külső városrészeket egyszerű kis házaival, az anyagszerűséget jól érvényesítő pasztelltechnikával. *Mi van eladó* című műve a kisvárosi lét valóságúh és egyben együtt érző alkotása. Tájképeire a világos, derűs kolorit a jellemző.

Barkász Lajos Vásárhelyen született ugyan 1884. augusztus 25-én, de élete döntő része Budapesthez, még közelebbre Csillaghegyre kapcsolja. A budai hegyvidék természeti, esztétikai sajátosságainak ihletett tolmácsolójaként vonult be a magyar festészet történetébe. A nem gyakori szőlővárosi tartózkodások alatt azonban olyan műveket alkotott, amelyek gazdagítják az Alföldről, Vásárhely és vidékéről alkotott képünket, élményünket. Főként két képet festett: anyagszerű, fehér pih-puha hóval borított tájak, hóval fedett és csipkefőnyom zúzmárás fák láthatók tőle a vásárhelyi lakásokban. A nyugalmas, az élet mindennapjait élvező, jómódú polgári életforma helyszíneként és jelképeként alkotta meg *Veranda* című festményét. 1960. március 9-én hunyt el Budapesten.

Csikós Miklós a kiállítás-sorozatban szereplő festőművészek azon kisebbb csoportjába tartozik, akik Vásárhelyen születtek, élték és haltak meg. (1913. május 11. – 1988. október 17.) Két főiskolai (képző- és iparművészeti) diplomát szerzett. Alkotómunkája mellett évtizedeken át, nyugdíjazásáig tanított a helyi pedagógiai intézményekben. Ezenkívül szakoktató is vezetett, melynek résztvevői közül több művész is kikerült (Csikós András, Erdős Péter, Fodor József, Hézős Ferenc). Erős helyi kötődése miatt érhető, sőt szinte természetes, hogy alkotói világában kizárólagos a couleur locale. Családtagairól festett portréban mind a színek, mind a formák az érzelembeliséget, a gyöngédséget és az együttérzést szolgálják. Bár a történelmi festészet alig lelhető fel életművében, a XIX. század végi ag-

rárszocialista mozgalom vezérének, Szántó Kovács Jánosnak az elfogatásáról festett művét megvásárolta az Egyesült Nemzetek Szövetsége Mezőgazdasági Szervezete (FAO).

Kohán György kétszeres Munkácsy-díjas, Kossuth-díjas festőművész kiállított művei arra mutatnak eláratás példát, hogyan lehet a modern művészeti törekvéseket klasszikus hagyományával individuálisan egybeéltetni. Élettéjével pedig az ötvenes évek művészetpolitikájának következetlenségét, improvizáltságot szenvedte meg. Az 1910. február 22-én Gyulaváron uradalmi kovács fiaként született festőművész tehetőségére korán felfigyeltek: már 14 éves korában szerepelt a Gyulai Műbarátok kiállításán. A Képzőművészeti Főiskolán konfliktusba került tanárával, a tőle egészen eltérő művészeti felfogást valló Glatz Oszkárral. Ottnyagya a főiskolát kiment Párizsba, majd Milánóba.

Vásárhelyre először 1933-ban jött, és azután hosszabb-rövidebb időt minden évben töltött a városban, ahol 1964-ben élte első főbbérelti mértesen lakását is kapta. Korábban, 1950-ban azonban kizárták mint fejlődésképtelent a Magyar Képzőművészek Szövetségéből. Nyolc évi „hallgatás” után 1956-ban Vásárhelyre a művelődési házban állított ki. 1959-ben a Műcsarnokban, majd 1965-ben a Magyar Nemzeti Galériában rendezett mintegy 200 művet magában foglaló kiállítást. A művelődési kormányzat – mintha érezte volna a vele szemben fenálló adósságot – 1960-ban a Munkácsy-díj III., 1964-ben pedig I. fokozatával tüntette ki. Már halálos betegen kapta meg 1966-ban Kossuth-díját. Még ugyanaz év december 16-án meghalt. Művész hagyatékát is Gyula városának adományozta, ahol egy korábbi művelődési ház átalakításával önálló múzeumot kapott. Viszont ez a kifejezetten monumentalista művész egész életében egyetlen közösségi feladatot, egyetlen négyzetméter falat sem kapott!

Alkotói világában kötődik a szűkebb hazához, az Alföldhöz. Gyulai házáinál, vedutáinál a kubizmus tömörűds, geometrikus redukcióját, egyszerűségét alkalmazta. Késői korszakában pedig az analitikus építkezés és az irizáló kontúrok jelentek meg visszatemperáin. Élettútja majd évtizedes nyomorából következik, hogy művészetet nem egyetlen. Gyakori adóssági képtelenségeinél érzik az idő rövidsége. Művészettörténeti helyét azonban nem ezek, hanem kvalitásos művei határozzák meg.

Németh József művészetét a megfájtott ün-
hoz való hűsége és a minőség szigorú kö-
vetkezettsége jellemzi leginkább. Az
1928. október 3-án Szennán született mű-
vész a „fényes szelek” újján jutott a Képző-
művészeti Főiskolára, ahol Szűnyi István
nőverszéke volt. Szűnyiől nemcsak a szak-
mai ismereteket sajátította el, hanem meste-
re karizmatikus egyéniség emberileg is ha-
tott rá. 1957-ben telepedett Hódmezővásár-
helyre, és ott élt egészen 1994. augusztus 2-
án bekövetkezett haláláig. Alkotásiban hű
maradt személyiségének gyökerehez, az
egyszerű kétkézi munkások környezetéhez,
életmódjához, tevékenységéhez.

Ő a kiállításunkban szereplők közül
Kohán György mellett a korainyartat által
leginkább elismert, háromszoros Kosztu-
díjas és kiváló művész. Szigorú következe-
tességgel járta alkotói útját. Egy szemér-
nyit sem engedett sem a divatnak, sem a
műkereskedelem kívánalmainak. Mélyről
indult és nem feledezett meg gyökereiről,
az őszik etikai tisztaságáról, kemény, verej-
tées munkájáról. Minden munkája mély-
sége humanizmusából fakad. Fejedelmi
palákként teríti rá idős parasztemberekre a
subát. Ember-természet ősi egysége
himnikus emelkedettségben jelenik meg
nála. Külön fejezetét képezi munkásságá-
nak az ember és eszköz kapcsolat megjel-
lézése. Milyen mélység munkái az idős
ember és az éles fogú fűrészfű együttlétében:
a gyöngéd magához szorítás a munkának,
az emberi lét értelmének tiszteltettség,
magasztos kifejezése. A munka új dimen-
zióját fogalmazta meg *Piszgár* című mű-
vében. A földön térédfő, kétkézi munkát
végző feletti hatalmas ívben omló vízszá-
gár a számít ember által teremtett, embert
segítő új lehetőség képi gondolatbeszre-
zése. Nem volt idegen tőle az ember-állat
együttlése mélyre ásó kifejezése sem. Az
állat nála nem ignavó, hanem segítőtűs,
olyan gyöngédséggel fessl meg több alkotás-
tán. A megjelenítési módot illetően a rég-
múlt forrásból, az orosz ikonfestészetből
merített. A kor kritikusai szakrális jellege
miatt bírálták e műveit. Holott nem szent-
ek, hanem a nagy E-vel írt ember arcát
emelte ki napkorong-glóriával. Művei
gyakran síkra terítettek, nagy homogen
felületekből komponáltak, és mincnekron
tömböndök egyszerűségükben is egyéni,
individuális jegyeket, értékeket hordozók.

Kiállítás-sorozatunk záró eseménye,
Fejér Csaba festőművész kiállítása nem
volt mentes érzelmi motívációtól: a mű-
vész szervezete második és egyben kettes
szívinfarktússal nem bírta ki, és 2003. szeptem-
ber 18-án elhunyt.

Fejér Csabát egész életműve Vásár-
helyhez köti, mégis a lexikonban sokra-
kos életrajzi adatként Karcagot és Debrecen-
t olvashatjuk. A család gyökerei vá-
sárbelyiek, de a vasutas apát többfelé he-
lyezték, így többek közt Karcagra is.
Gyermekkorát Zsámibékon töltötte, és itt
már alkotói világot is megidézhetjük,
ugyanis a *B. M. Teréz nővér emlékére* cí-
mű művével kedves, szeretett tanítónőjé-
nek állít emléket. Már ez a mű is több sa-
játosságát hordozza művészetének nagy-
fokú formai biztonságra, az előtér plasztiku-
ságra, a háttér finom árnyaltságra, és
végül, amit tulajdonképpen először kel-
lett volna említeni, az egyetlen, szírkés
szín rendkívül finom tónusgazdagságra.
A másik szín, amelyet még használt, a barna.
És természetesen a két szín keverési ará-
nyának végtelen változatossága is jellem-
ző az alkotásainak. Művei meggyőzőnek
bennünket arról, hogy az egyébként szí-
nes emberi és természeti világ lényege
így is kifejezhető.

A rendezés az első benyomás hangsu-
lyosságát kihasználva tette egymás mel-
lé a magyar portréfestészet egyik leg-
kvalitatívusabb művét, a *Vak horodrt* és a
már említett zsámibéki ihletű fest-
ményt. Fejér Csaba kivételes karakter-
érzékenysége és egyben az arcképfestés
tika eredményezi, hogy a mű címétől
függetlenül érezzük, hogy a megjelenít-
tettnél nincs vizuális kapcsolata környe-
zetével, külön belső világa képezi egyé-
niségének teljességét. Az alkotó tehetsé-
gének széles ívét mutatja, hogy ettől
egészen eltérően oldotta meg, szintén a
lényegét kibontva, *Önaroképét*. A formai
stírust teszi világossá az ábrázolt belső
feszültséget, zűlétségét, nagyvonalúsá-
gát. Vonzódt a hétköznapi, szépnek
igazán nem nevezhető tárgyakhoz
(lavor, vödör, sáml, stb.). Esetje nyo-
mán azonban ezek a tárgyak művészileg
széppé válnak. Ezek a munkái kifűnő
példái a mindennapi és művészi szép
különbségének. Az egyes tárgyakon túl az
entériőrökre (műhely, kamra) vonatko-
zik korábbi, az esztétikai minőséggel
kapcsolatos megállapításunk is.

Az Újvárosi Általános Művelődési
Központ és a Tornyai János Múzeum ve-
zetésének egyeztetett terve szerint a kiál-
lítás-sorozat a jövő tanévben is folytatód-
dik. Ekkor már közelebb kerülnek a tár-
latlatozókat és a diákok a mához, élő mű-
vészek alkotásai kerülnek majd a zsi-
bong hosszú, síms falára.

Dömötör János

A halászlé – szerintem

Mi, bajaiak, a tekintetben, hogy a
halászlét tésszával találjuk, nagyon is
egységesek vagyunk, de a legjobb lé
elkészítésének módjáról, a felhasznál-
t izesítő anyagokról már kissé megosz-
lanak a vélemények. Ahány bogrács,
annyi szokás, mondhatnánk némi túl-
zással. Megannyi fortély, amittől a mi
halászlénk mindeinki illusztet lekorözi.
Legalábbis szerintünk!

A júliusi néplünnepélyen biztosan
nagyon sokféle készítési módot lehet-
ne lejegyezni. Egy nyagdíjas gyógy-
szerész ezt meg is tette, igaz, nem Ba-
ján, a halászlé fővárosában, hanem a
magyar tenger partján... Tamás István
balatoni esszékötetében (*Vízparton az*
ember könnyebben fejejt, 2003. –
Údvardi Erzsébet illusztrációval) ol-
vastam az alábbi sorokat:

*Meghalt egy keáves, öreg ismerős,
nyoicvanhét éves korában. Nyugalma-
zot gyógyszerész volt s életének je-
lentékeny részét halászléreceptek ősz-
szegyfűtésének szentelte. Készítésgy-
venhétféle elkészítési módot tudott. Le-
is írta valamennyit, akkarrátusan. Gé-
pelt, gondosan rendezett kéziratokétebe
gyűjtve, lezártalmazottainak szűlő ajón-
lással, hogy ha lehet, keressenek rá kl-
adót. A kötet anyaga roppant választé-
köt kindl, s ki-ki megtalálhatja a neki
tetsző elkészítési módot. Amiórt meg-
említetttem: a címe. Az öreg gyógysz-
részt nagyserű címet talált a gyűjté-
ménynek Szerényet, csendezet, gven-
gédet és példaadót. Gyors és megfel-
lebbezhetetlen tülközöket elmélködés-
re inthet. Így hangzik: „A halászlé –
szerintem”.*

Arra gondoltam, hogy jó lenne ezeket
a készítyűjtött recepteket elkérni a
bajaiak számára, hogy meg legyenek
nálunk is, mondjuk a múzeumban
vagy a könyvtárban. Ezért felhívtam
Údvardi Erzsébet festőművészt, aki is-
meri az ütközöket, hogy tüközökö-
don a kézirat sorsáról. Sajnos, se
könyv, se kézirat! A készítyűgyven-
nyét halászlérecept elkészítődött! Lehet
kezdeni mindent előlről... (Még főis-
kolai szakdolgozatnak sem lenne utol-
sól ez a téma itt Baján, a halászlé fővá-
rosában!)

Schmidt Antal

A BAJAI TANÍTÓKÉPZŐ ELSŐ ÖTVEN ESZTENDEJE (1870-1920)

Ezen krónikával emlékeznek fejet bajta a hálás utódok azokra az egykori bajai honpolgárokra, akik bölcs előrelátásukkal megteremtették a város tanítóképzőjét.

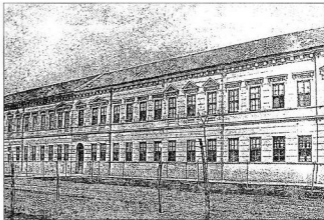
Részlet a Bajai városi tanács 1870. június 19-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből: „Együttal elhatároztattk, hogy a városi község az állami tanítóképezde felállításához a maga részéről minden telhető áldozatot készségesen meghozza, különösen pedig, hogy a felolvasott szabványtervezmény jelentés közgyűléseleg elfogadtatván, ennek folytán a városi község a fentebbi czélra szükséges és teljesen alkalmas és elégséges telket, valamint 3 holdnyi keret a mintagazdaság felállítására s végre 300 000, azaz háromszáz ezer darab jó minőségű falteglát saját költségén előállítandja és a fentebbi czélra általadandja...”. „Végre határozatott, hogy az épület felállítására szükségesletű alkalmas és elégséges telek megvásárlására s minden szükséges intézkedések megtételére a városi főbíró Loász Zsigmond ír előkötete alatt, nagyrágos és fősztelenő Latinovits Gábor prépost, dr. Ivánovits Pál, Czifrusz Ferenc, Dregán Péter és Cserba János városi képviselő urakból álló bizottságnak küldetik ki, intézkedéseiről szóló jelentése utólagos jóváhagyás végett bevárta.”

Mély tisztelettel idézzük azoknak a nemes lelki bajai embereknek az alakját, akik nehéz időben szállást, kenyert adtak a vidéki növendékeknek, a tegződ tanároknak. Hálaival gondolunk a régi „szolgákra, cselédre”, akik becstelens munkájukkal biztosították az intézet működését.

Köszönetet mondunk a tanult, világlátott tanároknak, akik több ezernyi fiatal tanítottak meg a „magvetés” mesterségére, neveltek az emberek, a hagyományok szeretetére, kötelességfeljlesztésre, a tanítói magatartás alapvető törvényére:

Mikor először lépsz az iskolába,
Legyen arconod Jézus nyájasság!
Szólítsd körül a kisgyermeketek,
És simogasd meg fejcsáknyújüket!

S ha látsz közöttük rüzt, rongyosat,
Gyermeki arcon búbánatosat,
Ismerd meg benne a korán szenvedőt,
Öleld magadhoz és csókold meg őt!
(Gárdonyi Géza)

Az intézet az 1900-as évek elején

A kiegyezés után országosan tizezre becsülték a tanítóhiányt, Bács-Bodrog vármegyében a tankötelesek 36%-a nem tanulhatta meg az elemi ismereteket, mert mindössze 534 iskola és ugyanannyi tanító volt ezen a nagy területen. Egy nevelőre 168 iskolás jutott.

Báró Böttvs József vallás- és közoktatásiügyi miniszter 1868. június 23-án törvényjavaslatot terjesztett be az országgyűlésnek: létesítsenek az országban 20 állami tanítóképzőt és 10 tanítóiskolát. Az indítványt elfogadták. A király december 5-én szentesítette az 1868. évi XXXVIII. törvényt, 1869-ban meg is nyílt a budai, a csurgói, a losonci és a sárospataki tanítóképző.

Mikor mindezekről Czifrusz Ferenc főgimnáziumi tanár, városi képviselő értesült, mozgalmat indított a városban. 1869. július 30-án az iskolások gyűlésén beszélt az új törvényről. Kifejtette, hogy jó volna, ha Baja is követné Pozsony város példáját, s szorgalmazná a képezde felállítását. Hamar meg is győzte a városi közgyűlést egy lehetséges új intézmény jelentőségéről. A város vezetői magukévá tették a gondolatot, és 1870 elején kérvényt nyújtottak be a miniszteriumhoz, hogy az „egyik képezdét Baján kegyeskedjenek elhelyezni”. Az indít-

ványt egyhangúlag elfogadták, és a tekintetes városi tanács figyelmébe melegen ajánlották.

Június 8-án Czifrusz Ferenc személyesen is tárgyalt Molnár Aladár miniszteri osztálytanácsossal, a miniszter jobbkézével, aki június 15-én a városba látogatott, és tárgyalásokat folytatott. Loász Zsigmond főbíró értekezletre hívta össze az iskolai és gazdasági bizottságot, s ezen az osztálytanácsos előadta, miért jött a városba. Meleg szavakkal esetezte a tanítóképző hatását az általános népevelésre, de különösen a város és vidéknek szellemi és anyagi életére. Megkérdezte a bizottságot, hajlandó-e a város áldozatot is hozni az intézet felállításáért érdekében. A jelenlévők lelkesedéssel fogadták az előadást, és jelentésben ajánlották a városi képviselő-testületnek az ügy felkarolását.

Június 19-én a közgyűlésen felolvasták az iskolai és gazdasági bizottság jelentését. A főbíró elmondta, hogy üdvösnék és hasznosnak tartja a város részére a képezde felállítását. Javaslta, biztosítsanak megfelelő telket az építéshez, 3 hold keret a mintagazdaság céljára, s bizonyos mennyiségű jó téglát. A tanítóképző ideiglenes helyiségűl adják át a csendőrlaktanya épületét. (Az „A” épülettel szemben volt,

A tanítóképző zenekara az 1899-1900-as tanévben

később kereskedelmi iskola épült a helyén, jelenleg üzletek vannak itt.) Dr. Ispánovits Pál képviselő emelkedett szavakkal méltatta a tanítóképző létesítését, s javasolta, hogy 300 000 tétlával segítsék az építést. Több képviselő is pártolta az előterjesztést, s a képviselők valamennyien egyhangúlag elfogadták azt. Hatagó bizottságot választottak a telkek megvásárlására, a szükséges intézkedések megtételére. Ennek Loósz Zsigmond főbíró volt az elnöke.

A város szándéka találkozott a leendő tanítóképzők elhelyezésének követelményeivel:

a.) nyelvi-etnikai határokon létesítenek, hogy szolgálják a magyarság szellemi terjeszkedését,

b.) olyan körülmények között neveljék a leendő tanítókat, amilyenbe kerülni fognak, azaz kisvárosban, ahol azonban pezsgő a kulturális élet.

Báró Eötvös József 1870. július 23-án kelt leiratával elrendelte a bajai tanítóképző felállítását. A miniszteri leirat érkezése után dr. Ispánovits Pál és Czirfusz Ferenc képviselőt az épület tervrajzával Budapestre küldték. Néhány hét múlva Czirfusz Ferencet igazgató tanárrá kinevezték. Szeptember 30-án megtartotta első ülést az igazgatótanács. Az igazgató gondoskodott a személyi és anyagi feltételekről. Október 17-én megkezdődött a tanítás.

Az intézmény indulását az országos lapokban közhírré tették. Még a legtávolab-

bi megyékből is (Nyitra, Csongrád, Somogy, Győr, Tolna) szép számmal gyűlt össze az ifjúság. 45 növendéke volt az első évfolyamnak. Aránylag többen jelentkeztek ide, mint azokba a képzőiskola, amelyek szintén 1870-ben kezdték a tanítást (Déva, Léva, Máramarosziget, Modor, Székelykeresztúr, Zilah, Znióváralja).

Nagy gondot jelentett a fiatalok elszállásolása, ellátása. Az igazgatótanács november 26-án megállapította, hogy közétkeztetést nem tudnak biztosítani. A növendékek magánháznál laktak. A tanári kar által elkészített házirendet közbölték a házigazdákkal és a tanulókkal.

Megérkezett a miniszter távirati felhatalmazása, hogy 20-25 növendékét ingyenes köztartással, az állam költségén felvehetik. Az étkezés megszervezésére nem akadt vállalkozó, különben is nagy terhet jelentett volna a szétosztás, nagy tövolságban lakó fiatalok számára a bevalgóság az étkezésekre. Elhatározták, hogy vilásgépnéz kapnak a tanulók. Úgy látták, öt szálló számára nem jelent megoldhatatlan gondot az ellátás kifizetése, 25 ifjú havl 15 forint, 15 pedig havonta 7,50 forint segélyben részesült.

Mikor már a II. évfolyam is megnyílt, egyre szűkebbnek bizonyult az ideiglenes épület, és fókuszódnak az elhelyezésre gondok. 82 tanuló járt a két osztályba. Megsteggették tehát az új intézmény építésének kezdetét. A városi tanács 1870. március 24-én

1000 négyzetláb telket kényszerít a vásártérrel, s átadta az igazgatónak.

Április 11-én a minisztérium leküldte a végleges tervet. Az igazgatótanács meghirdette az árjegyzék a Buda Pesti Közlönyben Baja, Szabadka, Zombor, Szeged városában. Először Hír Lipót huszonhat éves komáromi vállalkozóval kötötték szerződést. Az igazgatótanács elhatározta, hogy kebeléből egy bizottságot küld az építkezés folyamatos ellenőrzésére, „mert az új épület századokra épül”. Rajuk kívül még Sinkó Károly helybeli lakost s mérnököt megbízták, hogy illő honorárium mellett az építést naponként többször is megtekintse.

Hír Lipót nem fogadta el a miniszter utólagos betoldásait, ezért megkérdezték időse Csukás Ferenc és Ifj. Csukás Ferenc bajai lakost, deszkakereskedőket, hogy a megállapított áron és minőségben vállalják-e az építést. Ők az ajánlatot elfogadták. A megkötött szerződést a minisztérium július 20-án megerősítette.

1872. augusztus 3-án helyezték el az alapkövet a főépület délnyugati sarkán. Az igazgató beszéde után borsodi Latinovits Gábor prépost, az igazgatótanács tagja, az intézet gondnoka megköszönte a minisztériumnak és a városnak a hamarosan felépülő iskola-palotát. Felolvasták az igazgató által szerkesztett okmányt, s azt mintegy 100 egyén aláírta. November 14-én a pécsi mérnök hivatal kiküldötte, Márczy

Károly megvizsgálta a munka haladását, minőségét. Az építkezés 1873. június 14-én befejeződött. Ekkor az „A” épületnek csupán egyik, a főbejáratnál nyugatra eső szárnya készült el, a tanterem előtti folyosó nyitott volt. Az 1873-74-es tanévtől használták oktatási célra az épületet. A földszint nyugati oldalán tágas étterem, konyha és kamra is volt. Attól fogva köztartás állt a tanulóifjúság rendelkezésére. A bérlet gondoskodott a napi háromszori étkezéssel napi 40 krajcárért.

A szálláshelyeket igyekeztek az iskola közelében biztosítani. Sok növendék lakott a tanároknál. Az elosztásnál arra törekedtek, hogy azonos osztálybeliek kerüljenek egy helyre. Télen 8, nyáron 9 órára mindenkinek a lakásban kellett lennie. A tánciskolát engedély nélkül nem látogathatták. Az utóán nem dohányozhattak. A szabályok ellen vétőket a haví segély egy részének megvonásával büntették.

A téli hónapokban az ebédőt használták a tornaórák megtartására. 1892. szeptember 12-én átadták az új tornatermet. Jelen volt Spitzmagel Ferenc vállalkozó, Baumgarten Sándor, a VKM kiküldötte, és dr. Barsch Samu igazgató. Az épület helyének pótálására az intézet kerítet a város 600 négyzetföld területtel kiegészítette a Várszérből. Ez a tornacsarnok ma is olyan, mint akkor volt, csupán a nyugati oldalon lévő főbejáratot bővítették zuhanyzóval és szertár, emeletépítéssel.

Az 1892/93-as tanévben megépítették a keleti szárnyat, ugyanakkor téglafalal és nágy, de szimpla ablakokkal zárták le a meglévő tanterem előtti folyosót. A meredek fő- és melléklépcső helyett tágas és kényelmes két új lépcsőház is készült.

Az 1893. február 18-i árlejtés nyertes Schleichner Antal mérnök, bajai vállalkozó lett. Az alapozás május utolsó napjáig elkészült, s még a tél beállta előtt befejeződött az építés zöme, csak az igazgatói és a segédtanári lakácson volt még tennivaló.

A készítésére bővült épületben megnyitott az intézet első internátusa. Az új, keleti szárny emeletén voltak a tanulószobák, a hálótermek; a mosdót és a betegszobát a nyugati oldalra helyezték. Az első internátusi felfügglő Bellosits Bélát volt 70 tanuló számára tudtak férőhelyet adni. A kimaradók 3-4-es csoportokban – egy családban – az intézet szomszédságában, az igazgatóság által kiszemelt szobákban, externátusban kaptak szállást.

1894/95-től megszűnt a köztartás bérleti rendszere, helyébe lépett a házi kezelés. Az igazgatóság pályázatot hirdetett az élelmiszerek és fűtőanyagok szállítására;

árlejtésen kiválasztották a legjobb ajánlatot. Pontosan leírt munkakörrrel gazdaszszonyt fogadtak fel, a konyhai teendőikben még egy szakácsnő és két nőcséled vett részt. A mosás is háziilag történt. Ezt csaknem állandóan alkalmazott három mosónő és egy vasalónő végezte. Segítői: a nagy munkaterem, a két hálóterem felfügglője, egy „gazda” munkálkodott a köztartásnál, egy valaki a ruhamenetek be- és kiadását intézte, a fürdés gondjait viselte egy felsőtanuló, egy pedig a tekepályát gondozta. De a legfőbb „személyiség” Fiedler Imre háziszolga, szögödényes volt az internátus rendbentartója.

Az internátus léte is hozzájárult ahhoz, hogy emelkedett a tanítóképzőbe jelentkezők száma:

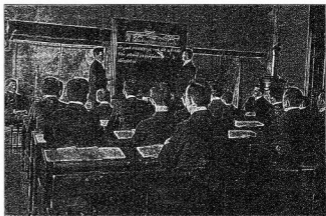
1892/93	70
1893/94	86
1896/97	105
1897/98	123
1900/01	153
1901/02	192
1902/03	218
1903/04	253

Az I. osztály a minisztérium engedélyvel párhuzamosan vált, majd évről évre a többi is. Alig tudták elhelyezni a nyolc osztályt. Felmerült az a gondolat, hogy a nyugati szárnyat meghosszabbítják (a mai „C” épület felé). Az internátusi férőhelyek számát sem lehetett szaporítani. Egyre több az externátusi tanuló. Egy teljesen új internátus felépítése oldható meg részben a problémák tömegét. Az igazgató minden követ megmozgított ennek érdekében. Az 1901/1902-es iskolaévben a minisztérium megfelelő összeget

biztosított a költségvetésben a 110 tanuló internátus számára. Az országgyűlés meg is szavazta a kulturális kiadások összegét. Bajai város újabb két holdat hasított ki a Nagyvívstérből az internátus telke és az új kert részére a főépület telkének folytatásának.

A tervező Herzeg Ferenc és Baumgarten Sándor műépítész, a kivitelező Spitzmagel Ferenc építési vállalkozó volt. A munkálatok Szobotka Rezső királyi főmérnök gondos ellenőrzése mellett folytak. November 19-án, Erzsébet napján kezdődött az anyaghordás, ezt követték az alapozási munkálatok. 1904. február, március és április havában kezdőse időjárás mellett rakták föl a falakat, a tetőzetet. A nyáron már a belső munkákat végezték az iparosok.

A földszinten az utca vonalába került az ebédlő, a nagy főzőkonyha és a kamra. (Ma is így van!) Az utcai oldalra helyezték a mángorló- és a vasalószobát, a gazdaszszony lakását, két cselédszobát, a mosókonyhát, a megfelelő mellékhelyiségeket, a gépkamrárt és a háziszolga lakását, a kényelmes lépcsőházat. Az első emeleten dél felől 9 tanuló- és olvasóterem sorakozott. A nappali 7-7 tanulója alkotott egy családot. A második emeleten az utcai oldalon volt a segédtanári szobája, két 25-25 ágyas hálószoba, a két főközlő és a mosdó, a tágas betegszoba. Az udvari oldalon volt egy 25 és egy 15 ágyas háló, mosdó fürdőszoba. A régi épület első emeletén kialakítottak még egy 30 ágyas hálót. (A folyosót áthelyezték a keleti oldalra, s ez a háló szervesen kapcsolódott az internátushoz.) A szigorú napirendet, a napi élet zavartlanságát első-

Intézeti tanterem

A Bajai M. Kín. Áll. Tanítóképző Intézet tanári kara az 1917/1918 tanévben.
Az első sorban balról a negyedik Scherer Sándor igazgató

sorban az önként vállalt belső fegyelmet, a hivatásra való felkészülés biztosította.

A külső és belső feltételek együtt voltak. Az iskolaegyetemes belső élete, az órátmunka magas színvonalra mintaszerűen vált. Az intézet tekintélye, vonzóereje példátlanul tovább növekedett. Aki falai közé belépett – akár tanár, akár tanuló –, azt megragadta a kialakult hagyományok, szokások ereje, a céltudatos munkásság áramlata. Az ifjakat sokirányú, céltudatos hatás érte a kitűnő tanári karnak közfűlésében, de elsősorban a felsőbb példája alakította őket. Az ismeretszerzés belső kényszere, az erkölcsei tikéletesedés vágya, a kifogástalan magtartás, az állandó aktivitás erős jellemvonásuként, személyiségük meghatározó részévé vált.

Az intézet a városnak, az országnak is megmutatta arculatát. A sok esemény közül a legfényesebb volt a millenniumi ünnepély. A millenniumis országos kiállításon nagy feltűnést keltett a képző anyaga. A szépen elrendezett tárgyakról nagy elismeréssel emlékezett meg a Néptanítók Lapja 21. és 32., a Nemzet július 19-i, a Népvédelem júliusai száma. Ifjúkai dícséretesen szerepeltek az országos tornaversenyeken, a dalíráshoz és a zenei fellépése színesítette a város számos emlékezes ünnepélyét.

A tanárok méltóképp vettek részt a város társadalmi életében, és országos fórumokon is hallatták szavukat, tudományos munkásságuk emelte a bajai képző hírnevét. Ezt a nagyszerű időszakot féltette meg a háborús készülődés. Bevezették a lögyakorlatokat, s aggodás töltötte el a lelkeket.

1914-ben, a háború kitörésekor 9 tanár vonult be katonának, nőtt az otthon maradtak terhe, s a nyugdíjasok kezdtek ismét tanítani. A növendékek közül is sokan kényszerültek katonai szolgálatra. A bevonultak tanfolyamok, könnyített vizsgák segítettek az oklevél megszerzésében. Élelmezési, fűtési nehézségekkel kellett megküzdeni. Évről évre ismétlődött a hadba vonult növendékek szívszorító búcsúztatása. Hazament néhány tanuló, pályájuk deréka tört a kezdeteknél, mert az otthoni gazdaságban kellett dolgozniuk a harcerekken nélkülözött apa vagy testvér helyett.

1917 őszén menedéket nyújtott az intézet a székeskereszúri tanítóképzőnek. Majd néhány helyiség kivételével a teljes internátus, az oktatási épület jelentős része vöröskeresztes kórház lett. A tanulóifjúság is bevonták a sebesültek fogadásába, szállásába, ápolásába. Egyre érkeztek a szomorú hírek a növendékek sebesüléséről, fogásába eséséről, haláláról.

1918-ban a háború végét ért, de a városra és az intézetre újabb nehéz napok jöttek. Ész nyarán kiköltözött a vöröskeresztes kórház az internátusból, az ifjúság örmömmel foglalta el a régen nélkülözött internátusi helyiségeket, sajnos, igen rövid időre. November 13-án szerb katonák szállták meg a várost. A lakosság és az itt állomásozó katonaság az intézet gyakori iskolájában szolgáltatta át a fegyvereket. A meg szálló hatalom erőszak alkalmazásával akart eszük kikényszeríteni a tanári kar tagjából. Ennek megtagadása után megtiltotta az intézet működését. Majd megtiltotta azt, de beszüntette a tanárok fizetését, s az

intézet fenntartására szükséges összeg kiutalását. Sokan úgy érezték, kár volt, hogy a kormány nem engedte meg, hogy az intézetet Szekszárdra telepítsék át. Az internátus a hadifogásból visszatérülő szerb katonák számára kellett átadni.

1919. március 19-én a katonaság bekerítette az épületeket, az igazgatót két fegyveres a városparancsnok elé kísérte. Felelősségre vonták, mert a növendékek nemzeti szalagot viseltek, s később tüsszázi nyilvánították. A nyáron kifosztották az intézetet. A szerb kormány delegátusai – közülük kettő korábban a bajai képző tanítványa volt – hónapokon át szállították el az értékeket: 12 zongorát, 3 harmóniumot, a rajzterem felszerelését, a tantermek bútorzatát, a szertárak gyűjteményét, a tanári könyvtár legértékesebb darabjait, az internátus 100 ágylát, a kályhákat, az ebédlő felszerelését, a nevelők lakások bútorzatát. Meghagytak az igazgatói irodában két szekrényt, az irattárat, egy tanterem padjait, tábláját, az internátus 20 növendékre való felszerelését. 1919-től 1923-ig lementakulók is látogattak az iskolát. A demarkációs vonal miatt a kalocsai és a budapesti tanítóképzőbe nem térhettek vissza a tanítványok, feloszlott a szabadkai tanítóképző. A lányok a párhuzamos b) osztályokban tanultak.

1920. január 5-én letartóztatták Luib György gyakori iskolai tanítót, és börtönbe zárták. Június 6-án Desics József és Wolkmuth István tanárokat családjukkal együtt kiutasították, mert a kívánt esküt nem tették le. (Tehát a többiek mégis engedtek a kényszerítő körülményeknek.) Július 8-án Flóra Sándort tartóztatta le a rendőrség. Az ifjúsági önképzőkör és az iskolai önépítőkör be voltak tiltva.

Október 17-én a legteljesebb csendben ünnepelték meg az intézet fennállásának 50. évfordulóját.

A bajai tanítóképző első 50 évében 1287 tanítót képezett ki, közülük 187 nyert idegen nyelvi képesítést is, 383 szerzett kántori oklevelet. Volt 6 igazgatója, 117 tanára (csak 114-nek a nevét sikerült összegyűjtenünk), 6019 növendéke.

Tanítói eszmény és nevelési cél

A kor divatos embereszménye hármasság pilléren alapult:

- a) a magyar haza,
- b) a trón iránti odaadó hűség,
- c) vallás-erkölcsi meggyőződés és életvitel.

A bajai tanítóképző nevelési törekvése hamar kialakult, lényegében azonos volt, csupán a megfogalmazása módosult időnként. A korabeli jegyzőkönyvek és évkönyvek tanácsa szerint a legfőbb cé-

lok voltak: felkelteni a növendékekben a tudás vágyát, fejleszteni logikus gondolkodásukat, erősíteni az akaraterőt, a kötelességérzetet, az emberek tisztelőit, a hazaszeretést, a vallásosság érzelmeit, és gyakorolni, edzeni kell az izmokat is. „Mert nem az ismeretek tömege adja meg a legfőbb becset az igazi tanítónak, jellemzőtlansága, akarata, érzelmi élete, józansága, önzetlensége, rokonérzése a társadalmi kérdések, szerete az ifjúság iránt, eszményi burgósága azon erények, melyek a néptantúrt nagyvá, a közösségre áldásosá teszik.”

A tanítóképző ugyan szakiskola, de egyáltalán nevelő intézet is. „E tekintetben a családot választja mintaképül, és e szerint válogatja meg eszközeit, állapítja meg nevelési rendjét. A tekintéllyel szeretetet egyesít, az engedelmességet feloldja a kénszer bilincselés, és önkéntes bódólatni nemestül. Soha szem előtt nem téveszt, hogy legjobb fegyvermi eszköz a rendszeres elfoglaltság, amelyben komoly hivatászerű munka és kedv élészó, egészséges szórakozás váltakozik egymással.”

A heti órarendből és az internátusi napirendből kitűnik, hogy túlsúlyban volt a munka. Hétköznapokon 8-12 között tanítási órák voltak (=24), hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken kettőfélő hatig szintén (=16). S ezek az óraszámok egy-egy új tanterv bevezetésével emelkedtek. Szerdán délután kirándulás – legelőbbször kötelező, szervezett – vagy játék, illetve egyéni tanulás. Szombaton ugyanez a program. Minden hónap utolsó szombatján rendezték az önképzőköri gyűléseket. A dalkör szerdán és szombaton 2-3, a zenekar hétfőn, csütörtökön 1-2 óra között tartotta gyakorlatait. Igen szigorúan kötött volt az internátus napirendje is. A tavaszi, kora nyári időszakban így alakult:

Hétköznapokon:

5 óra fölfeles

5-5.30 ruhatisztítás, mosakodás, öltözködés és az ágyak rembe szedése

5.30-7.30 tanulás

7.30 reggeli

8-12 előadások hallgatása vagy tanulás

12.15 ebéd

1-2 szabadfoglalkozás (mozgás a szabadban, ének, zene, rajz, kézmunka)

2-4 előadások hallgatása vagy tanulás

4-5 torna, játék, séta

5-6 olvasás, írás, számolás

6-6.30 szabadfoglalkozás (ének, zene, rajz, kézmunka)

6.30 vacsora

7-9 tanulás

9 mosakodás, lefekvés

Vásár- és ünnepnapon:

5 óra fölfeles

5-5.30 ruhatisztítás, mosakodás, öltözködés és az ágyak rembe szedése

5.30-7.30 tanulás

7.30 reggeli

8-10 tanulás

10-11 szabadfoglalkozás (levéltárás)

11 istentisztelet

12.15 ebéd

2-5 szabadfoglalkozás

2-5 séta, kirándulás

5-6.30 szabadfoglalkozás

6.30 vacsora

7-9 tanulás

9 mosakodás, lefekvés

Szeptembertől március végéig az ébresztő 6 órakor volt, hétköznapokon a reggeli tanulásra egy órával kevesebb jutott, vasnap pedig nem volt kötelező.

Az állami tanítóképzők beavolt célja volt a magyar nemzeti kultúra terjesztése a nemzetiségi vidékeken, de ez sohasem párosult magyar nemzeti gúggel. A más ajkúak – szerbek, horvátok, szlovákok, románok – lenézésével. Teljes volt a vallási türelem. Egy-két tanulót is alkalmaztak hittanárr, egy időben volt szerb és román görögkeleti hittanárr, ha erre szükség volt. Előbb kezdtek el a görögkeleti kántorképzést, mint a római katolikus, protestáns egyházi ének tanítását. Az intézet következetesen gondoskodott arról, hogy az egyházi ünnepeket, vallási szokásokat minden tanuló szabadon, káros megkülönböztetés nélkül megtartsa. Pedig ez komoly órandi, ténneteni problémát is jelentett, mert a naptárban eltérnek a görög-keleti, az izraelita, a keresztény-katolikus és protestáns ünnepek dátumai.

Semmi nyomát sem találjuk a nemzeti ellentétnek. A bajai tanítóképzőknek teljesen egyenrangú tagja volt a magyar, a szerb, a német, a horvát, a szlovák, a román.

A német nyelvtanulás mindvégig kötelező volt. Külön csoportban voltak azok, akik hazulról hozták a német nyelv ismeretét, s külön azok, akik most ismerkedtek a nyelv szókincsével, szabályaival.

Az 1907. évi 27. Tc. értelmében az állami tanítóképzőkben geográfiai helyzetüknek megfelelően egy-egy nemzetiségi nyelvet kellett tanítani. Baján a szerb nyelvet a következő évtől kezdve az I. és a II. osztályban heti 2-2 órában Jankulov Borisláv dr. tanította, és évről évre újabb osztályok tanulták a szerbet.

A tanulók felvétele

„Az alapítvány szerint a tanítóképzésbe olyan ép testű növendékek vétetnek

fel, akik a 15. évet már meghaladták, s az anyanyelv, a számvetés és földrajz ismeretében s a történelemben legalább annyi jártassággal bírnak, amennyit a gimnázium, real vagy polgári iskola 4 első osztályban tanítanak. A belépni kívánó növendék arról vagy nyilvános iskolai bizonyítványát köteles előmutatni, vagy felvételi vizsgának kell magát alávetnie.” (86.§) Később a hallási próbát is felveszik a követelmények közé.

Az évkönyvek beszámolnak a növendékek számról is. Az első három évtizedben a növendékek 30%-a tanító gyermeke volt. A századforduló után a növendékek száma rohamosan emelkedett, így ennek a kategóriának az arányszáma 15-20%-ra csökkent. Az iparos kategória volt mindvégig a legnépesebb, az alapítás utáni években megegyezett a tanítói családokból jött tanulókkal. A kilencvenes évektől az arányszám változott, az iparosgyerekek kétszer annyian voltak, mint a tanítógyerekek. A lakosság túlnyomó többsége ekkor földműves volt (önálló termelő, kisgazda, napszámos, stb.). A tanítóképzőben csupán 5% körül volt az arányszámuk. A napszámából, a gyengén termő földből nehezen lehetett kigazdálkodni az iskolai ruházatot, ágyneműt, felszerelést, és az étekezést. Az internátus megindulás után sem jött földműves gyerek a képzőbe. A szegénység megakadályozta a gyágyak teljesülését. Az 1899/97. évtől megjelent a munkás kategória (fizikai munkás, al-tiszt, szolga, napszámos érthetően, de fizemi vagy gyári munkás gyermeke nem volt.) Arányszámuk 10% körül mozgott, többnyire 10%-nál kevesebben voltak.

Nézünk meg, honnan toborzódtak a bajai tanítóképző növendékei! A legtöbben Bács-Bodrog vármegyéből, s ezen belül Baja városából, aztán a szomszédos megyékből: Pest-Pilis-Sólt-Kiskun (Szeremle és Érsekcsanak már ehhez a megyéhez tartozott!), Tolna, Baranya, Csongrád, de a történelmi Magyarország 63 megyéje közül 51-ből volt növendéke az intézetnek. A távollakók vállalták azt a kellemetlenséget, hogy csak a nyári szünetben utazhattak haza, még a kártyonnyit is az internátusban töltötték.

Néha-néha külföldi tanulók is aicadtak az intézetben. Előszörban az Osztrák-Magyar Monarchia országaiból (Bukovinából, Ausztriából, Horvátországból), de Szerbia, Románia területéről is jöttek tanulni Baján.

Dr. Rendes Béla

„A csendes lázadó”

Beszélgetés Fodor Ilda keramikus művésszel

Gratulálok első bajai „kötéri” alkotásodhoz, melyet új oldaladról mutatkozol be a város közönsége előtt. Eddigi kiállításodon sajátos, egyéni kerámiatárgyaiddal mutatkoztál be, kérlek, meséld a Bellosics Bálint-plakett és -emléktábla elkészüléséről.

Pályám során már készítettem néhány portrét, melyeket előtérben helyeztek el, például Horváth Mihályról és Róka József megyés püspökről. Nagyon örültem a Liszt Ferenc Zeneiskola közelművelési megbízásának is. Liszt Ferenc-emlékplakettet készítettem számukra és szívesen készítették el Bellosics Bálint domborművét is a főiskola megbízásából. Ezek a feladatok igazi művészi megmunkálások, nemcsak a külső formai karakterjegeket, hanem a megmunkázandó személyiségét, szellemi kisugárzását is föl kell tudni idézni a szemlélő számára. Az első zsűrijén mindig Mészery – ő a férjem, Mészáros Gábor keramikus-szobrászművész –, aki friss szemmel az esetleges hibákat, hiányosságokat rögtön észreveszi és az utolsó simítások mindig az ő keze nyomát is őrzik. Az egyéb technikai megoldások kivitelezésében is segítségemre van. A Bellosics-emléktábla is közös alkotásunk. Az alapot képező samott-tábla és a betűírás nagyon precíz kivitelezése az ő munkája.

Az utóbbi 10-15 évben több művész telepedett le városunkban. Te és férjed, Mészáros Gábor (Mészery) keramikusművész a „keleti végekről” költöztetek Bajára. Mi vonzott benneteket ebbe a kisvárosba?

A véletlen. Nyíregyházán tartalmas tizenhárom évet töltöttünk el a művésze-

ti szakközépiskolában mint művésztanárok, míg nem vezető- és minőségprofilt váltás történt, és úgy gondoltuk, hogy mindenképp nem kell egy túlzottan megváltozott helyzethez ragaszkodni. Döntésemben mindenesetre kissé könnyelmű voltam. Hívtak több helyre, de mindkettőnek kerámia szakos állás csak Baján adódott. Tehát a legvégső döntést hozott bennünket Bajára. Az is befolyásolt, hogy láttuk, az utóbbi években több művész telepedett le a városban. Két évig az Udvardi Vizuális Iskolában tanítottam, majd a művészeti szakközépiskolai képzés megindítása óta 2002-től a Jelky András Szakképző Iskolában oktatok kerámia- és művészeti tantárgyakat. A tanítás mellett azért szakított időt az önálló alkotásra is.

Milyen a művészi Baján? Több kiállításod volt már, bemutatkoztál, tanítasz, milyen hatások értek, amelyek változtatnak addigi utadon?

A művészet Baján igen csendes, mivel hogy minden Budapesten történik, azon kívül csak a „vidék” létezik. Ettől a tényről függetlenül a művészet számomra alkotást jelent, beszédközlést egy külön világba vagy egy külön szobába, és ebből a szemszögökből tekintve mindegy, hol van ez a szoba.

Több kiállításom volt már, ez igaz, de korántsem dolgoztam még ki magamból azt a képi és formai világot, ami foglalkoztat. Az utamon nem változtatott semmi, talán egy

kissé jelasszót a tanfással előlőtött idő, de ez nem oly lényeges.

Kíváncsi lennék, hogyan indult a pályád, mi vonzott a forma, a kerámia felé? Sajátos technikával, színezéssel, mázsal készíted tárgyaidat. Milyen út vezetett ennek az egyedül kifejezési módnak a megtalálásához?

A pályám kezdete szokásosnak mondható. Világéletemben

imádtam rajzolni, imádtam a zenét, a természetet. Műtán egy különös, zárt világban szünettem fel (Makón), a befelé fordulás volt a legnagyobb szabadság és elmélyedés azokban a dolgokban, amik érdekelték.

Szegeden a Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában már hasonozsúri iskolatársakkal is összehozott a sors és szerencsére néhány művész-tanárral is. A „Tömörkény” alkotóiban a reneszánszember eszmeiségét igyekezett közvetíteni. Aki fogékony volt a kultúrára, itt többet kapott belőle, mint más akkori középiskolában. Az Iparművészeti Egyetem és Buda-pest pedig egy igazán szabad világot nyitott meg az ember számára, pedig ez az időszak az útkeresés időszaka volt. Szigorú tervezési feladatokot kaptunk, ahol a leleményesség, a kreativitás, a fantázia csak a szigorú anyagtechnológiai ismeretek, szabályok betartása mellett szármalhattak (pl. edény-család, étkezésel tervezése gyári technológiára). Ezek a feladatok inkább mérnöki gondolkodást kívántak. Ezek voltak az első kötelező „zongoraleckék”.

Ma már valójában képzőművészek tartom magam. Színes formákat készítek, amik – remélem – hatnak a nézőkre. Szavak nélkül hatnak, mint amikor találunk egy kagylót, csigát a tenger mélyéről, egy madárkollat, egy különös formájú kavicsot a parton. Ez az én csendes lázadásom. Hihetetlen méreteket kezd ölteni az élet minden területén a skatulyarendszer. A paragrafusok buta útvezetői, a bürokrácia. A magam csendes módján harcolok ... és ami fontos, tudom, hogy nem vagyok egyedül.

1990-ben diplomáztál az Iparművészeti Egyetemen. Mestereid Csokvaszky Árpád és Solvrammel Imre voltak. Több díjjal is jutalmazták már munkáidat. 1995-ben a Nyíregyházi Őszi Türlaton a Magyar Alkotóművészek Országos Díját kaptad, 1997-ben a Szegei Nyári Türlaton a Nemzetközi Kulturális Alap díját és a Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Szövetség díját a Pesti

„Kagyló” (aranyozott színes porcelán)

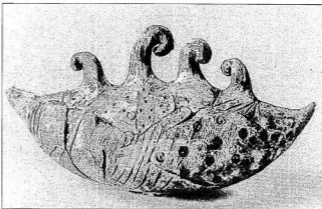
Vigadó Galériában rendezett nyári kerámiafesztiválon bemutatott alkotásaldét. Több képzőművész is vásárolt már kerámiából.

Beszélgünk a terveldről. Milyen munkák, kiállítási tervek állnak előtted?

Örülök, hogy többször van alkalom kiállításokon megmutatkozni. A legutóbbi idők jelentősebb eseményeit említtem. 2003 augusztusában Budapesten a Vigadó Galériában a kerámiafesztiválon vettünk részt, és párhuzamosan csoportos kiállítás is szerepeltünk Hódmezővásárhelyen az Őszi Tárlaton. Ebben az évben február-márciusban férjemmel együtt volt önálló kiállításunk szintén Vásárhelyen, a Tornyai János Múzeumban.

Jövő évben önálló kiállításra készülök a Csepeli Galériába, ahol most zárult Mészay egyéni kiállítása. Szeretnék majd a bajai közösség előtt is új alkotásokkal szerepelni.

Jász Anikó

„Nőé bárkója”
(turkizmasz samot)

Ártéri ízek

Felső Barnabás természetvédelmi ör szabad tűzön készült ízletes ételeit már nagyon sokan megkóstolták. Mi több: megcsodálták! Az illusztris vendégek képzeletbeli listáján ott találjuk nyugat-európai országok nagyköveteit éppúgy, mint tudományos és művészeti életünk kiválósgait.

Koszteczky László operatőr-rendező az ártéri fogkagylókedásról szóló film készítése során került munkakapcsolatba az ízes beszédű érsekszanónai fiatalemberrel, akiről hamarosan kiderült, hogy főzési praktikat egy újabb film alapanyagául szolgálhatnak. A felismerést tett követte, és így az elmúlt két évben sokszor vált filmforgató-sok helyszínévé Felső Barnabás Verínka-szigeti vízparti szállása, ahol gyönyörvágótól lombbujlásig, azaz tavaszi fűzfagombagytűnésétől téli lékelt jeges csukafogásig készültek a különböző epizódok felvételei. Vállalkozásáról a filmes szakember a következőket mondta:

„Aki Magyarorszáig szép tájával ismerkedik, hamar felfedezi, hogy nemcsak látványban, hanem ízben is minden Verínknek

megvannak a maga jellegzetességei. A Hortobágyon a slambuc, a Duna és a Tisza mellett a halászlé, Szabolcsban pedig a lepcsínka és a cínke, azaz a puliszka számít helyi specialitásnak, de még sorolhatnám tovább a példákat. Ezek az országok ízei! Gasztronómiai sorozatunk megvalósításához először Gemenebe látogattunk el, ahol adott volt a főszereplő, Felső Barnabás, aki az ottani öregektől leste el a halételek készítésének fortélyait, azokat eltanulta, kipróbálta és alkalmazza mind a mai napig. A most megjelent DVD és videokenezta hét kisfilmje ezeket a régi ételeket öröklött meg étvágygerjesztő formában, azonban az eddig megszokott TV-s műsoroktól eltérően nem egy zárt stúdióban, hanem természetes körülmények között készültek el a felvételek. Tehát ember a tájban, táj és gasztronómia nálunk együtt jelenik meg!”

Az alkotás öt hal- és két egyéb étel elkészítési módját mutatja be a hozzájuk tartozó receptekkel együtt. A halételek a következők: bajai halászlé, csukapörkölt, Bethlen-csuka, keszeglevés lusta asszony téstával, és füstben sült hal. Az egyéb ételek közül az egyik a csipetkével főzött tejfőlés gombapörkölt remegő hús fűzfagombából készíte (sárga gévagombának is nevezik ezt a fajt). A tőrőscsuszka, amit Érsekszanónán régiesen tőrőscsuszka hívnak, ezáltal szintén szabad tűzön készült. A bemutatott ételek közül a halászlé, a

csukapörkölt és a tőrőscsuszka egyes bajai étermek kínálatában rendszeresen megtalálható. A fűzfagomba csak a vízben és erdőn járók inyenésége, még piacon sem kapható! A Bethlen-csukát, a keszeglevést és a füstben sült halat viszont eddig csak Verínka-szigeten lehetett megkóstolni...

Az egyes epizódokban néha vendég-szereplők is felbukkannak. Így például, miközben Barnabás elkészítette erdélyi fejedelmünk kedvenc ételét, a Bethlen-csukát, azalatt Besteytén Márta és Sípós Mihály, a Muzsikás együttes primása eljátszották Bethlen Gábor kedvenc nótáját (Szól a kakas már...). A lékhorgászattal Pencz József autentikus halászhálóköltő népi iparművész segítkezett. Felső Barnabás kislánya, a kétéves Borika nem csak torkoskodásával vette magát észre az egyes jelentekben, ez valóban színesíti a filmet, de ennél sokkal fontosabb, hogy testközleiben éllette át a szabadtéri sütés-főzés varázsát.

E film sikerén felbuzdulva a Koszteczky filmstúdió folytatni kívánja sorozatát, amelyben különböző országgrészek – akkorok már elfeledett – régi ételeit mutatja be.

A DVD és kazetta az idei halászlé ünnepe (július 10.) a Duna Szálloda teraszán lesz kapható, azt követően pedig a Jelky András Kérvy- és Zeceszalonban (Baja, Déri sétány 5.).

Schmidt Antal

Pandora szelencéje

Zeusz, az istenek atya, Pandorát egy gyilkos veszedelmeket rejtő hordócskával ajándékozta meg. Bosszús a főisten, hiszen Prométheusz az Olimposzról elcsen- te a tűz magját, és az emberek is részestil- hetnek az égiek privilégiumából, a lángok simogató melegéből. A formás kis átalag, melyet a mitológia Pandora szelencéjének keresztel el, az égi megtorlás csátrák rejte- getti. Zeusz bosszút akar állni a titán jóté- menyében sütkérező embereken, és esz- közűl az ellenállhatatlan asszonyi kíván- ciságot használja fel. Megtorlásának ter- ve helyesen aknázza ki a görög nő kandi- ósztűnet. Az istenek atya jó pszicholó- gusnak bizonyult. Pandora nem tudott el- lenállni a kísértésnek, és a megnyitott sze- lencéből a bűnök, gonosz szenvedélyek és pusztító sorcsapások vihara süvített ki és borította el az emberiséget.

Az antik görög mítoszok különlegessé- ge, hogy olyan sorsfordulatok és élethe- lyzetek fejlődéstörténetét írják le, melyek az emberiség történetében számos esetben ismétlődnek meg. Kilencven éve azonban Európa egy olyan szelencét nyitott fel, melynek gyilkos töltete évtizedeken ke-

resztül pusztított három kontinensen. A ki- finomult hallásúak az 1900-as évek eleje óta érzékelhetik a kitörni készülő vulkán földalatti morajlását.

Az Osztrák-Magyar Monarchia népei- nek indulatait már évek óta a nacionaliz- mus vihari borzolgatják. Az 1867-es ki- egyezés törvénycikkei csak látszólag ren- dezik a soknemzetiségű birodalom közjö- gi berendezkedését. Bár a monarchia mé- rete alapján a második, népessége szerint Európa harmadik rangsorú nagyhatal- ma, tökéletesen híján van annak a nemze- ti homogenitásnak, mely Németországot, Franciaországot vagy Olaszországot men- tesíti a faji alapon keletkező feszültségektől. 1910-ban a történelmi Magyarország- on 21 millió ember él, ezek közül azon- ban csak 10 millió a magyar. A birodalom császári tartományaiban a helyzet még fo- nátkább. A 28 milliónyi népességből csak kb. 8 millió német ajkú. Az a különös helyzet állott elő, hogy a birodalomnak nevet adó osztrák-magyar nemzetiségi ál- lományárok mindössze bő egyharmadát teszik ki az összlétszámnak.

A trón várománysa az ekkor már öt- venegyedik évében lépő Ferenc Ferdinánd. A korona fényétől besugárzottak körében nem mindig elevenek azok az érzelmi kö- tődések, melyek a közemberek világában természetesen. A trónörökös sem kedveli nagybátyját, és az agg császár is él a gy- anúperrel, hogy Ferdinánd is türelmetlenül mérgezi a Burg és a kapucinus kripta kö- zötti távolságot. A fent-bajuszt, öklelő tekintető trónutód nem rokonszenves személység. Nem kedveli a bécsi nép sem, mely az Ausztriai Ház főberceitől is el- várja a „gemütlichkeit”-et, a közvetlensé- get és kedélyességet. Az öszenépi igényt a „szép Ottó” (Habsburg Ottó nagyapja) példátul nyilvános és néha kissé szertelen mulatozásaiával messzemenően teljesíti. A zord és mogorva Ferenc Ferdinánd visszahúzódik palotájába, a Belvederebe, és bizalmasai, a „második udvar” köré- ben készíti a hatalomátvitel órájának el- érkezésére.

Van egy olyan koncepciója, mely jelzi: érzékeli a Monarchia arbronsait szétpat- tantani készülő belső feszültséget. Trón- rá lépése után parlamenti képviselthez juttatná és bevonná a hatalomgyakorlásba a birodalom szláv népeit. Így a dualizmus trianizmusá alakulna át. Az észseri ér- veikkel védhető teret viszont a magyar uralkodó körök mereven, sőt felháboro-

Ferenc Ferdinánd trónörökös

dottan ellenzik. Jogi érvek kikezdehetle- nek és megtámadhatatlanok. Az 1867-es közjögi megállapodás ugyanis a Monar- chia uralkodási rendszerét a magyar és né- met néplelem egyenjogú és kizárólagos hatalomgyakorlására alapozza.

A nemzetiségek – így a horvátok – kap- nak jogot bizonyos létszámú parlamenti képviselőre, de egyenrangú államalkotói elismerésre – a magyar álláspont szerint – nem is gondolhatnak. A trónörökös trianiz- musra vonatkozó szándékai természetesen kiszivárogtak, továbbá országzszerre is- merterre vált a nyakas magyarok iránti el- lenszereve. Mindezek után érthető, hogy Magyarország nem a fékezhetetlen öröm repező virakozásával figyelte a Habsburg óhatatlanul közeledő trónralépését.

A türelmetlen korszakoktól fittott trón- örökös nemcsak a magyarok számára nyugtalanító személyiség. A Burg és a belvederei „második udvar” között is el- lenetek feszülnek. Elég természetes, hogy a nyolcvanegyedik évében járó császár környezete hasonló évjárati főne- mesekből verbuválódott. Paar gróf vagy Montenuovo herceg főudvarmester és kollégái azonban azt már aligha találják természetesen, hogy a belvederei körben álcélódók fésszenlítésoknak tisztelik őket. Mivel a titkosrendőrség besúgói Ferenc Ferdinánd környezetébe is beépülnek, az agg császár és bizalmasai pontosan érte- silnek az ukoakés termeiben elmondott gonosz tréfákról. A titkos információ-

A merénylet előtt készült utolsó fénykép. A bázánvárszain, vörfoltokkal borított tábornagyi kabátot a Burg kiállítószekrénye őri

áramlás aligha erősítette a főhercegi és a császári korona közötti jó viszonyt.

Az ellenséges hangulat másik forrását Ferenc Ferdinánd házassága faszítja fel. A főherceg megjárta a Ház tróntalán törvényét, mely szerint arányt egy európai uralkodóhozól kell választani. A cseh grófné, Chotek Zoánát ugyan Hohenberg hercegnőjének rangjára emelik, ez azonban csak szépségflasztor. A tervezett frigy mely sobot ejt Európá legelsőbb uralkodójának érzékenységén. A család feje, a császár csak morganiatikusnak minősített házasságtörekvése ad engedélyt. Ferdinánd tehát trónra léphet, gyermekei azonban nem követhetik az utódlásban; a császári rang oldalágon örökösödik tovább.

Az első világháborút kirobbantó okozatokat a történetírás a trónörökös ellen elkövetett merényletben jelöli meg. A történészek természetesen melyebbre ásnak a nagy földindulás okainak feltárásában. A vérzőn áradásának megindításában egyrészt vétkesek a kontinens öt nagyhatalmának vezető politikusi, ügyetlen diplomatai és kardcsörtető tábornokai. Oroszország már több mint fél százada nehezelt a háltalan Ausztriára. Az akkor még ifjú Ferenc József a krími háború idején pártatlan amnéziát mutatott. Alig hat év múltán tökéletesen megelégedett Paskievics kétszázezernyi kérésleges szuronnyal, melynek segítségével a rebellis magyarokat az uralm iránti hűség ösvényére visszafértette. Bécs az angol-francia koalícióval háborúba keveredett szövetségeseit nemcsak katonailag, hanem még diplomáciailag is cserbenhagyta. A balkáni válságok sorozata – melyekben élesen ütközött az osztrák és az orosz érdek – tovább mélyítette a szakadékokat.

Másrészt a szerbekben és vérokonakban fellebbog a pánszláv gondolat. Jellemző a Szentpéterváron tanuló montenegrói medikus válassza, melyet az országa lélekszáma iránt érdeklődő professzorának át: „Mi és az oroszok együtt kétszázmilliónyiuk vagyunk.” Szerbia, ez a mohó kis imperialista, sóvárogva masztrálja a monarchia szlávok lakta területeit, nem sokat törődve azzal, hogy azok népe boldogulását a nagy-jugoszláv utópiában öhajítja megatlalni.

Sötét felbök komorlanak Nyugat horizontján is. A vezető német politikusoknak és a nagyvezérkarnak nincsenek illúziói arra vonatkozóan, hogy Sedanért Franciaország keményen meg akar fizetni. Ez nem csupán Párizs vezető köreinek vágyalma. Az alig nyolc éve zárult Dreyfus-per

jellezte, hogy a közvélemény jó része bálványozza a hadsereget, és a revúszot, az 1870-es vereség megbosszulásának vágyát melengelt lelkében.

A sarajevói merénylet nem derült év-ből lesújtó villámcsapás. Bőségesen megelőzik a közlekedő vihart sejtető előjelek. Évek óta működik Szerbiában a „Narodna Odbrana”, melynek alig rejtett programja a monarchia szláv lakta területeinek ügynevezett felszabadítása. Az országot behálózó szervezetében az egyszerű közemberektől a legfelsőbb államapparátus tagjáig mindenféle elem megtalálható. Különösen szoros a hadsereggel való kapcsolat, hiszen számos tiszt tagja vagy szimpatizánsa a „Fekete Kéz” néven is emlegetett organizmusnak. Veszélyességüket jelzi az 1903-as belgrádi zendülés, melyben az Orehovics királyi családot irtják ki a katonai puccs résztvevői. A Karagyevovics dinasztia trónra emelés királycsinálók kiterjesztik működésüket a Monarchia területére is. A horvát bán ellen szervezett merényletek is figyelmeztelhetők Bécsre: a fanatikusok fegyvereitől már senki sem lehet biztonságban.

A trónörökös sarajevói utazására az 1914 júniusában lebonyolított hadgyakorlat adott okot. Mivel Ferenc Ferdinánd a hadsereg főfelügyelője, a katonai manőveren való részvétele indokolt. Am a puszkaporos légkörben ésszerű lett volna, hogy vagy a vezérkari főnök helyettesítse, vagy mindvégig a hadsereg védőszármái alatt maradjon. Nem volt bölcs döntés a szláv nacionalizmus tisztségében való erőfőtőtő díszfelvonulás. Mivel szándékától nem volt eltéríthető, legalább Potiorek tábornoknak, a bosznia-hercegovinai főparancsnoknak sűrű katonai kordon vashálóval kellett volna biztosítania az utazását.

Az utazásról több előrelátó bécsi és budapesti politikus megpróbálta beszélteni a trónörökösét. A szerb nacionalista hálozatokba beépített ügynökök ugyanis a Narodna-Odbrana tevékenységének részleges megélénkülését jelezték. A Ballhausplatz – a külügyminisztérium – további figyelemreméltó információkat is kapott. Pasic miniszterelnök – aki nem rokonszenvezett a katonai körökkel – a bécsi szerb követ útján titkos figyelmeztetést küldött, és óvta attól a trónörökösét, hogy június 28-án Sarajevóba utazzék.

Szerencsétlenül választották meg a bevonulás időpontját is. E nap a veszített rigómezei csata négyezszázszázötödik évfordulója volt. A tragikus emlékű tüközött évszázadokra vet véget az önálló szerb fe-

jedelemiségnek. A gyásznap és a Habsburg örökös diadalmenetének egybeesése magásra lobbantotta a szláv lelkekben az idegenyűlöletet.

A trónörökös gépkocsiszlopa gyanútlanul hajt bele a gondosan előkészített kelepccébe. A merénylők dolgát a hatóság óvatlansága nagymértékben könnyítette meg. A menet útvonaltól előre közölték, tehát a túrnádásra logikalmassabb helyeket természetesen ki lehetett választani. Másrészt a városba csak kis létszámú katonaságot és elégtelen rendőri erőt vontak össze. Egy cizsánt terrorista a fátyszerzői védelmet az útvonalt bármely szakaszán áttörhette.

Bár a merénylet kitervelésében és végrehajtásában két tucatnál több cinkos működött közre, a történelem csak kettőjükre osztja ki fűszerepet. Elsőként Nedjelko Cabrinovic lép színpadra.

Tíz éra títján a trónörökös gépkocsija az Appel-rakparton végighaladva a konak fölé tart. Mikor befordul a Csumarja utcába, az utat szegélyező tömegből előugrik egy fiatalember, és egy fekete posztóba burkoltt tárgyát hajítja a kocsiába. A lámpalásas merénylő azonban rosszul becsléli fel a gyújtószerkezet megindítása és a robbanás közti időt. A bomba nagy huppanással landol a nyitott kocsi hátrahajtott börtfedelén. Elvégezhető gyilkos munkáját, csak-hogy a siströgő láng még nem érte el a töltetet. A főherceg egy önkéntelen mozdulattal lesöpri a kéréten adományt, és az további pattog a következően. Iszonyatos őrdürléssel robban a következő koci előtt. A sívító ropeszek megsebesítik a kísértet két tagját, Boos-Waldeck gróftól valamint Ferdinánd főhadsegédét, Merizit ezredesét. A szilánkok zápor az út mentén húsz bémésködőt borít vérbe. Szűrnív

Baloldalon Cabrinovics, a bombát elhajlító terrorista. A fényképezést a merénylet előtt egy órával kereste fel

A magyar miniszterelnök,
gróf Tisza István

pánk tör ki, és Cabrinovicz tán kerekelt oldhatna vagy lenyelhetné a zsebében lapuló végleges amnesztiát adó cíánapsztilát. Hermandik megoldást választ: átveti magát a mellvédre, és fejest ugrik a Mil-jacskába. Így a tettes személye az eseménytől tízvel több posztoló rendőrök előtt is kétségtelenül világik, nyakon csipk és kihálászták a folyóból.

A sebesülteket orvosok veszik gondozásba, a kocsiost pedig gyorsított iramban rohog a városháza felé. Nem irgylhetjük a polgármestert, szegény Csucsicso effendit, akinek ilyen előzmények után kell jöendő császára lábához borítani a hódotat virágkosárral. Amint tirádájába kezdene, fejére zúdul az egyébként sem tapintatos modorról ismert Habsburg tajtékös szemrehányása. Erre a derék bosnyák alig szolgált rá, hiszen Bécs bizonyosan gondoskodott arról, hogy kedően anulus urat emeljen a polgármesteri székbe a népakarat. A második szónoki kísérlet is zítányóra fut Ferdinánd újabb dákkítörését. Csak a főherceggazsagon közelbelépése és csallapítgatása után hajlandó végighallgatni a verejtékező polgármester kurtábra fogott üdvözlő beszédét.

Ekkor – negyed tizenegyre jár az idő – a trónörökös környezete már egyetért abban, hogy a diszfelvonulás folytatása helyett az izzó levegőjű városból azonnal távoznia kell. Arról azonban még Zsófia herceggazsagon sem tudja lebeszélni a vasfeji Habsburgot, hogy meg ne látogassa a helyféségi kórházba szállított Merizzi alvezredet. A tragédia talán még elkerülhető

lenne, ha nem felejtik el figyelmeztetni az útvonali megváltozására az oszlop élén haladó gépkocsi vezetőjét. Az eluralkodó fejlettségben elkövetik a végzetes mulasztást. A kocsioszlop ismét végighalad az Appel-rakparton, és az első jármű a keresztetződésnél a protokoll szerint halad tovább. A főhercegi kocsi elbizonytalanított vezetője fékbe és lassít. Az utca sarkán egy vékonydongájú ifjú pattan ki a tömegből, és az autó lépcsőjére ugrik. A browning csöve felvilban, és Ferenc Ferdinánd az ülésre hanyatlik. A következő lövést – törvénytseken tett vallomása szerint – Príncipe Gavriilo Potiorek tábornoknak szánta, csak hogy a golyó a férjére hajló Zsófiát találja el. A kocsi megperdül és teljes gázzal száguld a konak felé. Am a katonarovosok tehetetlenek, a sérülések halálosak. Háromnegyed tizenegyor a trónörökösöl elszáll a lélek, és hirtve tíz perc múlva követi az elávozottat. Príncipe Gavriilo menekülni próbál. Két tiszt veszi üldözbe, és a gyorsabbik futó kardcsapása leteríti a terroristát. Sebe nem veszélyes, és a bírósági tárgyalás idejére márgy erőre kap, hogy bítran, sőt némiképp egzaltáltan adja elő a délszláv álmoktól ilhletet védekezését.

A véres esemény híre végigszáguld a monarchián, a döbbenet mélyén azonban nem illi igazi gyász.

Arra vonatkozóan, miként fogadja a magyar közvélemény Ferenc Ferdinánd halálhírét, Galántai József adatait tekinthetjük mértékadónak. (A professor az első világháború korszakának kiváló kutatója és ismerője.) Leírása szerint az illendőség megkövetelte hivatalos gyász mögött a felszabadultság érzése, sőt megkénynebbülés húzódik meg. Ausztria közérzetéről az éles szemű kortárs, Stefan Zweig számol be. 1914. június 28-án egy vidéki üdülőhelyen tartózkodik. A kora délutáni órákban hirtelen elhallgat a park pódiumán muzsikáló zenekar. A merénylet tévión érkezt híre szájról szájra terjed, majd megjelennek a hivatalos falragaszok is. Az emberek megdöbbennek, tanakodnak, találgatják a várható következményeket, majd napirendre térnek a királyi sarj véres tragédiája felett. Míkor az ily visszautazik Bécsbe, a császáröröst sem találja mélységesen gyászba borultnak. Zweig jól tájékozott, érzékeny idegrendszerű, és az európai értelemiség körében széles körrel kapcsolatokkal rendelkezik. Kiküzd, nagy távlatokat átfogó történelmi esszéregények szerzője. Meglepető, hogy a társadalom felső régióiban mozgó nagypolgár sem érzi meg, hogy Európa a

történelem legpusztítóbb vulkánkitörésének napjait éli. Tengerparti üdülésre a belgiumi Ostendébe megy. Csak a fészereken menti meg attól, hogy a háború kitörésekor ne rekedjen az ellenséges frontvonal mögött. Az utolsó vonattal utazik vissza Németországba.

Ekközben az osztrák-magyar rendőrség Bosznia területén energiák, gyors és eredményes nyomozást végez; felgöngyölítik az összeszküvés szövetségét. Közre kerítik a merénylőket segítő és bűjtató cinkosokat, megtalálják a tárgyi bizonyítékokat is. A négy revolver belga gyártmányú, a fel nem használt bombák a szerbiai Krugujevic hadianyaggyárában készültek. A merénylet eszközeit a sabáci és a boszniai határátelkölőhelyeken csempészték Bosznia területére. A szlák egyértelműen Belgrádba vezetnek. A monarchia július 23-i ultimátumához (ezt követi majd a hadüzenet) egy memorandumot is csatolnak, mely tartalmazza a rendőri nyomozás megállapításait. A dokumentum adatai között felbukkan Ciganovic és Tankosic őrnagy neve. Az utóbbi a katonai hiszterés vezetőjének helyettese. A háború után kiderül, hogy a detektívek helyly nyomon jártak. Már csak egy lépést kellett volna megtenniük. A merénylet értelmi szerzője ugyanis a kémfőnök, Dragutin Dimitrijevic ezredes volt.

Bár a sarajjevi törvénytse az összeszküvés részesének bőkezűen osztogatja a halálos ítéleteket, a főszereplők csak 20 évi várfogságra ítéli. Az aránytalanság oka az, hogy Príncipe mindössze tizenkilenc éves, tehát az akkori törvény szerint még nem nagykorú. A Prágán át Drezda felé tartó autós átszeli Terezin belvárosát. Elhalad egy vörös téglaserdőtény és egy tágas rózsakert mellett. A virágokat az 1940-es évek áldozatainak emlékére ültették. A nőiek a kazamatákban hírdet koncentrációs tábor létesítettek. Nos, az egykor még Theresienstádnak nevezett városka börtönörőjében tiltottte a büntetés három és fél évet Príncipe Gavriilo. 1918. áprilisában tudóvség vgett az aszténis típusú, ám lobogó vérű fiatalemberrrel. 1920-ban exhumálták, és Jugoszlávia nemzeti hősként kívánta Sarajjevóban eltemetni. Ötfelesze kormányában azonban még annyit tisztességerzet, hogy magakadályozza egy politikai gyilkos apstetizását. A belgrádi angol nagykövet erőlysen tiltakozott, így Príncipe csak magánemberként, boszniai barátai és tisztelői kíséretében tért végső nyughelyére.

Míg a büntöltés és igazságszolgáltatás a közvetlen tetteseken verte el a port,

megkezdte rejtéit mozgását Bécsben, Berlinben, Párizsban és Szentpéterváron a hatalmi gépezet. Bár senki be nem vallaná, de ebben az elszabaduló fergetegben a trónörökös pár véres tragédiája csak ürügy a régóta esedékes leszámolásra. Belgium lerohanása pedig majd elégséges okot ad a még habozó Nagy-Britanniának arra, hogy az arénába leereszkedjék. Mindössze egyetlen államférfi, egy nagyhatalmú politikus őrzi meg józanságát, és szegül ellene a háborúindítás szándékának. Ez a magyar miniszterelnök, gróf Tisza István. A tárgyilagosság mellőzésére kényszerített történetírás negyven éven át igen mostohán bánt e nagyformátumú személyiséggel. Csak a nyolcvanas években jelennek meg olyan munkák, melyek objektív értékeli Tisza 1914 júliusában kifejtett diplomáciai tevékenységét.

Tisza ellenkezése onnan ered, hogy ő ismeri legjobban a balkáni erőviszonyokat. A monarchia egyetlen potenciális szövetségese Bulgária lehetett volna, ezt azonban az 1913-as vesztesítései háború következtében kimerítette. Románia az Antant irányába orientálódott, és tartani kellett attól, hogy egy alkalmasnak vélt pillanatban betér Erdélybe. (Ez 1916-ban valóban be is következett.) Azt Tisza sem elvezette, hogy az agresszív Szerbiát módszerre tanítsák, de a meglockoztatást alkalmasabb időpontra halasztotta volna. Ellenkezésének további oka, hogy tartott az osztrák katonai körök területétől és a végyától. A bekebelezett területek lakosságai tovább növelték volna a birodalom szláv népességének arányát, még vitathatóbbá tették volna az osztrák-magyar szövetség hegemóniáját. Ezért ragaszkodott ahhoz, hogy a közös minisztertanács az utimátum elküldése előtt határozatlanul mondja ki: a monarchia a biztosnak vélt győzelem után sem gyarapítja Szerbia rovására területét.

Végül kététes ellenkezés és egyeztetés után Tisza enged, és hozzájárul a szigorú hangú ultimátum elküldéséhez. Mivel a hatalom legfelső körében zajló vitákról a közvélemény mit sem tudott, a fegyveres konfliktus kiborbanásának ellenzői Magyarországon Tiszát tartották a háborús főbűnösnek. Ezért 1918. október 31-én életével kellett lakolnia.

A történetírók számára csak 1919 után váltak katasztrofális a birodalmi leváltár titkos okmányai. Ekkor derült ki, hogy a háború megindításának legfőbb – sajnos nem a végösszeggé eltökélt – ellenzője Tisza miniszterelnök volt.

Az első világháborúban nyolcmillió-egyszázszáz katona halt meg. Ilyen iszonyú hekatombával az emberiség a hatalomlásnak még soha nem áldozott. Az igazi tragédia azonban az, hogy a szörnyű számokat nem egy véres korszak záró egyenlege, hanem egy kezdő vállalkozás befizetett alaptökéje. A népek és vezérek olyan kényszerpályára kerülnek, mely az eseményeket megállíthatatlanul görgeti mind tragikusabb végkifejletekhez.

Az egyén – legyen közember avagy döntéshozó politikus – nem menthető fel a tetteivel járó erkölcsi felelősség alól. Az első világháborút követő háromnegyed évszázad alatt azonban az emberiség olyan kényszerpályára medrébe kerül, mely cselekvése irányát nagymértékben befolyásolja.

1917-ben a német birodalom cinkos közreműködésével Szentpétervárra csempészik a svájci emigrációban élő Lenint. A cselekmény logikus, hiszen a forradalom kidőnti a csatasorból az Antant kifogyhatatlan embertartalékú szövetségét. A behemót, ám kezelhető orosz birodalom helyébe a katonai szuperhatalommá nőző Szovjetunió lép, mely ráadásul még a forradalom tízeit világszerte gyújtogatni. A következő hibát az Antant követi el. A győzelemtől és bosszúvágytól megittasult Nagy-Britannia és Franciaország oly békét kényszerít a vesztesekre, mely elveti a következő háború magvait. Hitlert, ezt a hőbortos, bár szuggesztív fantáziáját többség fogadná el a németésg jőzán társadalmi rétegei, ha retorikájához nem szolgálatnak hatásos érveket a békediktátum megajló cikkelei.

A körülmények kényszere alól a század leghatalmasabb politikai gondolkodója, Churchill sem vonhatja ki magát. 1941-ben a náciállk magányosan harcoló Angliára nehezedő háborús nyomás enyhül, mert Hitler megtámadja a Szovjetuniót. Ekkor Sir Winston – aki világtörténelem eltkélt ellenfele volt a kommunista rendszernek – barát jobbot nyújt Sztálinnak. Mikor bizalmasan körében szeméretetik ezt a hallatlan következetlenséget, a brit érdekek fensőbbrendűségét a következőképp védi meg: „Ha a poklok fejedelme arra az elhatározásra jutna, hogy megtámadja Németországot, az alsóházban igen kedvezően nyilatkoznék Mr. Luciferrel.”

Nos, alig telik el öt év, felémlik Nyugat-Európa szovjet előzetelésének veszélye, és Fultonban már igen kedvezőtlenül kénytelen nyilatkozni Mr. Luciferrel. Ismét következetlen lett volna a legnagyobb formátumú brit miniszterelnök? Szó sincs

Princip Gavriló. A felvétel a bírósági tárgyalás idején készült

ilyesmirel. Föllette is a körülmények kényszere uralkodott.

Újabb fél évszázadnak kellett elteltie, míg a nagy világkonfliktus jórészt önmagától megoldódott. A nagy keleti birodalom vázát belülről öröklék fel azok a természetes emberi vágyak, gondolatok és készletek, melyek már megszületése pillanatától kezdve ellenkeztek a doktrinélv elveken alapuló utópával. Pandora szelencéjének felnyitására az emberiség szörnyű árat fizetett. A második világháború a frontokon és a háttérzásokban 50 milliónyi emberáldozatot követelt. A korszakot záró leggyászosabb adat Alexandr Szolzsenyicintől származik. A Nobel-díjas író legterjedelmesebb munkája a „Gulag szigetecsoport”. A mű nem írői esztételjesítménye, azonban a szovjet erőszakszervezet működését leíró legteljesebb enciklopédia. Szolzsenyicin információj autentikusnak, hiszen nyolc évét töltte el a büntetőtáborokban, melyeket a kezdebetők öszszelvasása alapján csak Gulagként emlegettek. Az író 68 millióra teszi azoknak az áldozatoknak a számát, akiket a polgárháború és a sztálini éra idején önként meg, vagy pusztulnak el embertelen életkörülmények között.

Mikor 2000-ben búcsúztatták az évezred utolsó századát, a százmilliót meghaladó emberáldozatról nem esett szó. Azt talán mégis remélhetjük, hogy az emberiség megjegyezze a Pandora-szelence mittezőáról szóló tanulságot.

Csorogni

Kabdebó Tamás verse

*Bóbitskolnak a fűzek, vasárnap délután.
Csorogsz lefelé ladíkon, az álmos Dunán.
Hanyatt fekszel, fölötted a kék ég és a nap
A boltzaton szellők felhőket hajtanak.*

*Eveződ súlyban, víz nyalja csónakodat
A fodrázó felszín fejesugrára nógat.
A lég harmincöt fokos, a folyó huszonegy
(Fürdőnadrágot magaddal hozni ne feledd.)*

*Loccsan a víz, a felszín behorpad, úszol
Majd hátadon lebegsz lefelé, már nem úszol.
Így haladsz, im a ladikkal párhuzamosan
Földötetek fecskepár cikázik, elnuhan.*

*Szállnál vissza a csónakba, de annak fele
Már apád-nagyapád-dédapádád van tele.
Papu evez, széles hátán szeplők fénylenek
A ládik fenekeén a lábához térdelnek.
A habdeshán nagyapád ül, ölében a karfija
Elöl ópapa, ezüst üstökét vakarja.*

*Együtt vagyunk hát, le- és elfelé a Dunán
Én, a hetvenéves élő, s velem három árny.
A víz cuppogó hangjával susogják neked
A delta felé csorognál immár életed.*

Zöld

Esnagy József verse

Arccpíró nyár
van. Tömör csöndön ülnek
fürtös fényrögök.

Emberen fülledt
öszönök. Gúgázok dül-
nak a fák között.

Sárga pipitér
néz körül. Kizuhan a
fodros fák közül.

Körös-körül zöld
rettenet. Lecsorognak
völgybe a hegyek.

Árókpartot a
döröcség tapossa, mint
varjú a vetést.

Hűtet keresve
földre száll fejkérőli egy
szürke gerlepar

Rögösödve a
fű alatt megbújnak a
riadt madarak.

Minden élőnek
szíve van. Nyitott a csönd:
Hallgatom magam.

Árnyékom kísér.
Ballagok. Futószélben
négy égtáj vagyok.

Az 1803-ban alapított, 1830-ban új helyre települt Bajai Lövészeget 1835-ben létesített egyik épületének homlokzatán egykoron már ez a magyar felirat ékeskedett: „Polgár légy haza vőd! e szög eszté érné tanuld út.”

Múltunk emlékeiből

Idősb ényi Dömötör Pál (1770-1847) táblabíró, Baja első figyelemreméltó írója még a reformkor elején fogalmazta meg a magyar nyelvű célt hexameterében. Az 1848-49-es szabadságharc után, mielőtt újra lehetségessé vált az egyesületi élet, a magyarság kinyilvánítása mindjobbán sajtós értelmet kapott. A nemzeti önérzet, a honfitársi összetartozás – más értékes tulajdonságokkal társulva – egyre inkább a polgárok, a közönségek, a haza eszményképe lett. A korábban német nyelvű festett lőtáblák helyett gyors egymásutánban provinciális, magyar nyelvűek készültek. A Bajai Lövészeget hagyatékából való az alábbi olajjal festett, színes, 61,5 x

62,3 cm-es lőtábla. Perlaky Károlyé volt, 1853-ban:

Feliratot szövege így hangzik:

„Jó kedv, nyájaság, Vendégszeretés, s egyfűség! Nyíltság Bátorfév – jegyzik örökre Magyarit!”

Az alul lévő s szavakba öttöt mondani-való az alábbi:

„Perlaky éj s' egyeneset Tettidben tartva lövöldözz

s' a' Sors árva baján Károly így adj ki Baján.”

A címer körüli felirat az alábbi:

„S' a' baja nemében egy igaz szabadság”

Bánáti Tibor

BUKOVINAI ÉLETKÉPEK

„Szaggatnak. Valaki meghött.”

Liphangya Jánosné, Mári néni éppen a szomszédasszonyra kapuján akart befordulni, mikor megkondult a falu harangja. Megütötte állott meg a szokatlan időben történő kondulásra. Kicsit várt, míg meggyőződött afelől, hogy rövid szünet után újra tovább penszalkodik a sokat tudó harang.

– Édes Istenem! Mégin meghött valaki a faluba. Eszint temetni kell. Vaján nem Cserike Antti ejtette el a kalányát? Őt tudom, hogy nyílán napja imá hogy nem észik; lejjéba kénálgassák akármivel, csak legyint a fordul az ágyba a fal felé.

Párszor megrúgta a küszöb küllő felét, hogy a sár nagyobb részt ne vegye be a szobába. Megoldotta a kendőjét is, és meglebentette hátrafelé, így szabadulva meg az eszterhájiról lecsapegő tavaszi nedvességétől.

Felhőktől lehellet félhomály terpeszkedett az egyszerű szobában, amelybe Mári néni is vegyített a kint levőből.

– Hallottad és Trézsi hogy szaggatnak? – jélesztette a hangját közelemből helyett is a szomszédasszonyra. – Még lehet hogy Cserikeantnak. Másra nem tudok gondolni. A faluba ő a nagybeteg.

– Nem neki, met csak egy jó feráj órúja hogy náluk vótam, s nem hogy meghött vóna, hanem mindha égy cséppécskét jobban és lét vóna, égy csipkora kúrászlát és mégnitt amég ott üdöztem, met most a napokba bonyudzott meg a tebenyik. Szép, kicsi ünőbonyucska.

– Hát akkor kinek szaggatnak? – húzta szorosabba kendője csomóját Mári néni. – De menyék és – emlékezett arra, hogy

nem akart sokáig maradni. – Csak égy tálocska tőrőbzualisztet akartam kőcsönkérni, még Miháj őrlötet.

– Új égy kicsit vesztig nál Hova siccó úgy? – marasztalta a szomszédasszonya.

– Menyék met meglőll nézzem hogy a kóló visszszállt é a tojásokra, nehogy kihűjenek.

– Várj, csak ferehúzom a fazakat a tűzről s kikészerlek.

Ahogy kiérték a kapuba, látják, hogy Viró jön arrafelé.

– Hát ezt mi lőlték, hogy méjesap éjen kiőtszve járkál a faluba. – Ahogy odéart, akkor látták, hogy ki vannak sírva a szeméi. – Hát téged mi lőt, hogy elég állasz a lőbodonni? Métt sírsz annyira ugyanbiza? – sajnálták meg a nedves arcú és zsebkendőjű lányt, biztosra véve, hogy a jajgató harang neki segít sírni valami nagy tragédia miatt.

– Jaj Máriné! Édes Trézsiné! Jaj! Műnköt osztá meglátogatott a Jóisten – emelte újra zsebkendőjét kástr szeméihez. – Méjink Jakab – csuklott el a hangja

– Mé? Márja anyám! Mi lét Jakabval? – ijedtek meg. – Há beteg se vót. Mi lőlték éjen hirtelen?

– Elvágta a gúzsát! – mondta majdnem síkítva a lány. Rövid megrettenés után megpróbált vigasztalni, bár éreztek, hogy itt az ilyesmi föléletes szőszaportis.

– Lohászógyo no égy kicsit! A Jóistennek gonnya van mindeakire. Ő tuggya csak, hogy mit métt tészén. Szégen léjankám! Még és lehet érteni, hogy így kőcőségbe vagy esve. Há, ugyanbiza hogy került Jakab a gúzsá elé?

„A virasztás”

Érzsike! Édes léjankám. Gyúzd csak még a két gyertyát a nyitópád fejünél, s az asztalon és. Minnyá jőnek a virasztások. Lehet, hogy még a tisztelendő úr és eljő valamennyi üdöre – mondta a halott legény anyja a sok sírástól berekedt s gyenge hangon, a már odaszokott, majdnem menyének. – Úgy gondolom, sokan léznek, met Jakabot mindétki szeretete.

Dobogtás halatszót kintől. Nyílt az ajtó, s három-négy szomszéd nyromult a szomorúságtól teli szobába. Egyenként térdet hajtottak a ravatal előtt, s meghintették szentekl vízzel, ami egy karosszékben volt

– Jaj! Mondtam én neki s apám és, hogy ne vegyük még azt a fortios lovat, csak baja léssz vele, de annak mondhatad. Azonta: hogy Ő majd leszoktassa a fortioságról. S né, hogy leszoktatta. Hát nem a vágányon állott még öppe akkor, amikor a réggeli sebés jött. Annyi üdeje se vót biztos, hogy leszokjon a szekerről – rázta meg a sírás újra a lányt. – A ló és mégdőlött. Hogy dőlött vóna még háromnapos korába!

– S most hova ménez? – tudakolták az asszonyok, mikor látták, hogy megnyugodott égy kicsit.

– Bé kell jelénsem a kancellárián a szerencsétlenségét. A papnál és vótam imá. – Igén-igén – mondta a két asszony égy szerre. Hallottak, hogy az előbecske szaggat. Én még sara léttem vót, hogy Cserikeantibát hót még. Ki gondolta vóna, hogy szégen Jakab pacija így még.

– Hát Érsi tuggya-jé imá? Szégen léján az. Így tuggya-éjenformán belőlle se léssz mostanába hazaji, béjjéba égyedülvaló léján. Neki se szereték szégennek a bőrbe lénni most. Nem és tudom, hogy hogy éli ezt tal. Úgyhallottam, hogy az esküvői gúnyája és mégván varrva.

– Tuggya imá ő és. Nem lehet vele onnanóta beszélni. Békoscolkodott a nagyházba, s hejjáa könyörögnek neki, nem nyúcsa ki az ajtót sénkinal. Félt, hogy mégván valamit csinál magával – mondta még a lány, s a szerencsétlenségét imbolgól léptekkel vitte tovább a kőszégháza felé.

egy tállcskában. Sírtól levelű ágacska volt ebbe téve vízhintés cőljából. Az anya – ahogy illett – mindégyik látogató vigasztalásánál szepegett égy kicsit, de már hosszú időre elsírta minden könnyét. Megilletődve mondott adjonistent vagy mindörökké a gazdá is, aszerint, hogy jóestével vagy diccsirtekkével köszönt a látogató; milyenforma tisztelettel hozták a friss levegőt a nyomasztó levegőjű szobába. Megteltek lassan a szőszékből hozott padok s székek is.

Most Kajtár Zakariás diccsirtekkelt a többiek közé. Ő volt a faluban, aki ilyen alkalmakkor nem hiányozhatott, mert ő

vezette le az ilyen virasztó éjjeleket. Egy üveg mézlett pálinka is előkerült, kicsi, talpas pohárrákkal, amikből majdnem mindenki kortyolgatott, kívánva a ház népének, hogy „megtudnának nyugunni ez szerencsétlenség után”.

Most az apa állt a ravatal mellé. Sokáig nézte mozdulatlan gyermekéket. Alig mozgós szíjjal mondta neki: „Hát! Te osztá jól magamra hantál édes fíjam. Láddé, hogy majdnem könyörögtem, hogy ne vegyük még azt a lovat. Igaz, szép ló vót, de amekki éccer fortios, az örökkéig az és marad. Nem hallgattál most az éccer réjám s látodé

hogy mi lett a vége?!” Csápte a szemét a visszafojtott könny, de csak az ajkai remegtek meg egy-egy ilyen, gyermeket dorgáló szóra, gondolatra. Ilyenkor jobban félrefordult a gyógyolnai segítőkötől, hogy ne lássák jogos elgyengülését. A halottal való beszélgetésből imádság hívta vissza a valóságba. Zakariásbám indítványozta, hogy imádkozzának a halott lelkiüdvéért. Utána egy szenténeket kezdett, amibe először az asszonyok, de egy-két sor után a férfiak is hangjukat egyengetve mordulták hozzá a maguk tisztelőt a halott emlékét becsülve. Ezután Ferencbám, a halott békermekeresztája egy pakli kártyát vett elő a mejesbundája zsebéből. Páran el is helyezkedtek a kártya közelébe. Mindegyik elő egy marék kukoricaszemet tett az egyik legényke, hogy ha huszonegyezni akarnak, legyen amit egymástól elnyerjenek.

– No, komámuram mit jöcogynak? Kezzük zsírozással, vaj durakozunk? Én azt mondanám, hogy zsírozunk égett komacska, met ezt a sok szép tőrübeza szemét elveszteni sémni kedvem ojan hamar durákon. Elig kezdünk el jácodni, s imá Jakábom! Elég egy málcokára való

tőrübeza van. Ő tud a legjobban csaini. Mennyel tel Dörgöld még a szájdod, me én dörgölöm még minnyá! – évőctek ilyenképpen a rokon s szomszéd férfiak.

– No! Ezt zsírozza még me mégéri. Van vaj még disznyó benne. Mire vár? Űsse még nól!

– Űtmetn te, de mivel? A kújakornval ha még nem űtöm. Más nincs – hangoztak el ilyen s hasonló, ízes szólások.

Körbementek újra a talpas pohárkák. Imádkozás s szenténekek szakították meg mindig újra a társalgást s az asszonyok sutogó vagy sápitózo sajnálkozásait. A ravatal főjénél többször felérezte az anya felsírása, emlegetve ismételten a jó fia érdemeit, sok jajzóló közöt.

Most egy halkabb, őszinte keseregésre hallgatnak el a virasztók. A szerencsédén menyuszonny borult elveszített űdvűtsége föl: „Jaj! Mit vétettem édes Istenem, hogy ekkora bánatot mérél réjám?! Akkor törted ketté a virágunkot mikor a legszűbben küllött vóna náljon. Jaj, édessem! Ha így tuttam vóna, nem mondtam vóna örökkétig hogy virágnk amég a pap ésszed. Jaj-jaj édős párom! Így küllött

elszakagynnk egymástól. Jaj! Elszakatunk mind a falevel a fűtől, még mikor jól mégse köstölunk égmást, éssze se melegettünk jófórcmá. Hogy éis tuttál velem éjent tenni, mikor ojan széptémm elgondoltam a mű életünköt. Apémék éis attk vóna egy szép, bornyudzó tinót. Elrendőzőtől vóna nefé mindén körülötünk. Imá jaj, s ezérezér jaj nekém, pedig jó feleségöd lített vóna, de az a magaságos ég nem úgy akarta. Jaj-jaj! Imá hogy éjek én tovább? Jaj édős Jakabom! Nekém ezutánra csak a temető marad, de te imá ott se modász nekém sémmít. Nem mondot többet, hogy méjén szép vagyok, méjén pántlikát fornyak a hajambu, hogy hogy szerecs, hogy imá akkor mégészérettel amikor még a pipékét öröztem. Nem mondot sz te nekém imá sémmi többet. Lefogta a te szájodot a koporsó födele. Jaj-jaj!..

Így keseregett a szerencsédén leány, igaz szívből éntve a zokogó, keserű szavakat.

Úgy három óra felé, éjfél után, kezdtek a gyógyolók búcsúzkodni s elszállingóznak, Istennek ajánlva a ház élő tagjait, de leginkább a háliba békélt Jakabot.

Lőrincz Gergely

Tallózás a rovarvilágban

I. rész: Szimmetriaviszonyok

A rovarok a fajok számát tekintve minden más állatcsoportot felülmúlnak. Földünkön közelítőleg hétszázezer rovarfaj található. Nem kell különösebb szakítás az ahhoz, hogy felismerjük a különböző csoportokat. Némi szerencsével és legfőképpen érdeklődéssel járva, közvetlen környezetünkben, akár a város közepén is, felfedezhetünk kuszó, mászó, futó vagy repülő rovarokat. Sajnos, túlnyomóan e lények „rossz” tulajdonságaira asszociálva undorunk vagy utálkozunk egy-egy, a maga nemében mindképpen érdekes és figyelemre méltó rovar látnán.

A nyári szünyögimvizió, vagy az időnként és helyenként megjelenő csótányok, no meg a ketet művelő gazdaság levéltetűfőiről szóló „elbeszélései”, a majusi cserebogarak késő estei, tömeges és idegesítő rajzása, vagy az ételeink közelében megjelenő legyek, agresszív darazsak felbukkanása mind-mind allerguszert kiváló tényezők.

De erről mi maugk tehetünk! Ezeket a jelzőket mi aggatjuk szerencsétlen rovarokra, holott ők már nagyjából 350 millió évezred előtt – jóval előtűnk – meghódították a Földet. Nem az a célom, hogy bárkivel megszerettessem, megkedveltessem

a rovarokat, hanem, hogy kicsit bepillantva életükbe, kevésbé tartssuk őket visszataszítóknak. Ha megismerjük néhány faj hétköznapi tulajdonságát, szokását, viselkedésmódját, talán egy kicsit megváltozik a róla alkotott – vagy a közhiedelem által ráragasztott – és belénk plántált – véleményünk. És ez már elég, hogy képesek legyünk úgy elfogadni, ahogy van, jó és rossz tulajdonságaival együtt.

Ha összességében tekintjük az élőlényeket, előbb-utóbb be kell látnunk, hogy mindennek van miértje. Egyre több ro-

varról derül ki, hogy környezetünkben egyáltalán nem „közömbösek”, igenis nagy szerepük van a természet háztartásában. A virágok megporzása elképzelhetetlen lenne nélkülük. A levéltetveket tizedelő fátyolkák fíradhatatlan tevékenységükre a galacsalmalepkék és temetőbogarak talcarkó munkája egyaránt fontos része életünknek.

Rendkívül sok állat teste mutat kétoldali szimmetriát, ennek talán legszebb, leglátványosabb példái a lepkék. Az éjjeli pávaszem, a farkasalmalepke vagy a gyulcan szeműk elé kerülő bogáncsllepke csodálatosan szép színeiben mindenki el tud gyönyörködni. Az pedig egyenesen csodálatra méltó, milyen hajszálponosan ismétlődnek a jobb oldali szárnyak mintázatai, sávjai, foltjai és színei a bal oldali szárnyakon.

Bár a lepkék hernyói a közutadaban nem éppen szeretetreméltó élőlények, köztűntik is akadnak szépszerével feltűnően színes, szemet gyönyörködtető példányok. Könnyen felfedezhetők rajtuk a szimmetriások, amely a hernyó testét egy bal és egy jobb oldali félre osztja. Ha a rovarrendek bármelyikéből találomra kiválasztunk egy egyedet, a legelső típusú

félrovaroktól kezdve a szimmetrián keresztül a legfejlettebb rovarokig, a hártvászárnyakig, szinte kivétel nélkül megtalálható ez a kétoldali szimmetria.

A rovarok által lennőkötete is – akár gömbölyded, akár hengeres vagy orsó alakú –, mind rendelkezik azzal a tulajdonsággal, hogy található egy olyan metszősík, amely két egybevágó részre osztja a testet. A fejlődés lárvákra éppúgy érvényesek a természet által alkotott szabályok, mint a kifejlett rovarra.

Hogy mi a magyarizata e bilaterális szimmetriának? Röviden és leegyszerűsítve: az evolúció során fellépő előnyös mutációk, azaz a „jól sikerült” kombinációk fennmaradása. A mutáció nem más, mint az élőlény egy „hibás” másolata, amely az eredetivel egy kissé eltér. Ez az eltérés a legtöbb esetben hátrányos, és a mutánsnak nincs sok esélye az életben maradásra. Néha azonban mégiscsak előnynek számít a véletlen változás, és a szerzett új tulajdonság továbbörökösödve egyre újabb és újabb kombinációk sorozatát vonhatja maga után.

Az élet kialakulása során az első egysejtű élőlények gömbszimmetrikusak voltak. Ezek még aligha voltak képesek az aktív helyváltoztatásra, egyszerűen lebegtek a vízben. A minden irányban egyenletesen terjedő, eloszló táplálék miatt nem vált szükségessé, hogy a csillók vagy ostorok egy meghatározott irányba tereljék a táplálékot. Ehhez elegendőnek bizonyult a sodródó, órvénylős vízmözgés.

A szimmetria típusában akkor lépek fel az első változások, amikor az élőlények egy része megtelepedett, más részek pedig aktív helyváltoztatásra tett szert. A megtelepedő állatok gömbszimmetriájára sugaras szimmetriába ment át, mint például a tengeri csillagok, medúzák és csuknák az egész növényvilág. A szárládan rögzített szervezeteiket szemmi nem készítette arra, hogy különbséget tegye-

nek a lent és a fent, a bal és a jobb, illetve az elől és a hátul között. A vízben élő tengeri csillagok számára a környezet minden irányban egy és ugyanaz, éppúgy, mint egy szárazföldön élő növény számára, ahol a levegő egyformán éri minden oldalról. Amint egy állat képessé várt az irány, vagy a hat lábból négy. Bizonyára a fejlődés során bőven akadtak olyan rovarok, amelyek különleges fejlődési rendellenességeket produkáltak, mint olykor előfordul a hat lábbal született borjú is. Am abban az esetben, ha a fellépő eltérés semmiféle hasznot nem biztosított az élőlény számára, az rövidesen elpusztul. A stabil járás, az úszás, a levegőben való mozgás fizikája a kétoldali szimmetriát részesítette előnyben. A szárnyakkal, a lábakkal, a csápokkal tehát rendben vagyunk. De vajon miért vált oly fontosá a pettyek, foltok, színezetek túlkörképzési elhelyezkedése is?

Az előre irányuló mozgás során kialakult a háti és a hasoldal, valamint elülső-ültső és elülső és hátuloldó testvég is. Előnyössé vált a szemeknek a test elülső végén való elhelyezkedése. A szájnyalás, a tapogatók szintén a szem közelébe helyeződtek. A mozgás iránya a lábak és a szárnyak helyzetét is meghatározta.

De mi az oka annak, hogy csak a kétoldali szimmetria maradt meg? Miért különült el egymástól oly nagy mértékben a háti és a hasoldal? Nyilvánvaló, hogy a létfenntartásban nem csak a táplálkozás és a párázás domnált. Az elsőleges és legfontosabb az életben maradás! A környezethez való megfelelő alkalmazkodás, a fejlődési képessége nagyban elősegíti a fajok fennmaradását.

A rovarok világában is jól megfigyelhető a lent és a fent ciklonáltsága. Testük színezete általában beleolvad a környezetbe – legfeljebb árnyékuk árulja el hollettüket –, vagy megjelölésen riasztó színeket öltönek magukra. Piros például a katicabogár, mert igen rossz ízű, vagy fekete-sárgák a darazsak, mert szúrásuktól nem árt óvakodni. Általánosságban is igaz, hogy a kihívó színű rovaroktól előszerűtől távol maradjon, erre figyelmeztetnek a riasztó színek. Minden rovarra jellemző az is, hogy a védtelenebb bási oldalról sokkal árnyaltabb ölcaszíneket alkalmaznak, mint a többé-kevésbé védett hátoldalról.

A táplálék felkutatása szemek, csápjuk segítségével, a táplálék elfogyasztása, szájszerveik alkata, elhelyezkedése, a lábak valamint a szárnyak szimmetriája egy igen hosszú fejlődés eredménye. Ez a törvényszerű változás tökéletesen megfelel azoknak az elvárásoknak, amelyek

az állatvilág evolúciója során a létfenntartás és kiegészítő szervek felépítésében zajlottak le.

Mivel a határozott irányú mozgás szempontjából nem beszélhetünk „kitüntetett” oldalról, nem vált szükségessé, hogy például az egyik oldalra kerüljön mind a két pár szárny, vagy a hat lábból négy. Bizonyára a fejlődés során bőven akadtak olyan rovarok, amelyek különleges fejlődési rendellenességeket produkáltak, mint olykor előfordul a hat lábbal született borjú is. Am abban az esetben, ha a fellépő eltérés semmiféle hasznot nem biztosított az élőlény számára, az rövidesen elpusztul. A stabil járás, az úszás, a levegőben való mozgás fizikája a kétoldali szimmetriát részesítette előnyben. A szárnyakkal, a lábakkal, a csápokkal tehát rendben vagyunk. De vajon miért vált oly fontosá a pettyek, foltok, színezetek túlkörképzési elhelyezkedése is?

A rovarok egyik jellemző tulajdonsága, alkatukon kívül, a színezetük. Találkozom már olyan katicabogárral, amelyeknek az egyik szárnyfedője sárga, a másik piros volt. Olyan szarvasbogarat is láttam, amelynek szárnyfedői csontszínűk voltak.

Valószínűleg nem érték meg a szaporodási időszakot.

Képzeliük el, milyen érdekes és meglepő lenne, ha egy hétlábú élőlényt balról beszerkeszte zengőlénynek, jobbról pedig darázsának látnánk? Melyik oldalának higgyünk? Hogy mi, emberek mit hiszünk, az teljesen mindegy. De a fajtársakkal mi lesz? Hogyan lennének képesek megtalálni

a hímek nőtényeiket ebben a zűrzavarban? Fennmaradásra-e bármely rovarfaj? Nagy valószínűséggel mondhatjuk, hogy nem.

Szükségessé vált tehát egy olyan egységes, két oldalról azonos megjelenésű alkat és mintázat kialakulása, amely végül is egy frappáns megoldás, a kétoldali, úgynevezett bilaterális szimmetriához vezetett. Eről magunk is meggyőződhetünk, ha városi vagy erdei sétánknál során egy hatlábú, már nem is annyira undorító rovar keresztezi majd utunkat.

Páruvics Erzsébet

Országos sikereket ért el az ÉZI

Városunk két minősített énekára (az Ad Libitum és a Liszt Ferenc Kórus), további az egyházi kórusok, nem beszélve az Musical együttesről, egyszerűen igénylik, hogy jöjjön a jó torkú, énekelni szerető utánpótlás. Nos, a bajai Ének-Zenei Általános Iskola (ÉZI) – nevéhez híven – valóban sokat tett az utánpótlás nevelése területén az elmúlt években. Pedig az indulás nem sok jóval kecsegtetett, hiszen a közel 50 éves intézménynek, amelynek jogutódja a mostani iskola, először a fennmaradásáért kellett megköszönie, ami viszont csak alapítványi iskolája, ahol – féltértek elkerülni végett le kell írni – szintén tandíj nélkül tanulhatnak a gyerekek, miként a város többi iskolájában.

Jóesett hallani, amit az igazgató, Makkai Gézné a tanulókról és az intézményről mondott:

„Évenként 200-220 gyerek tanul nálunk. Jól neveltek, illemtudók és jól is tanulnak. Az iskoláitg 4,4 körül van. Mivel mi működtejtük a Partitúra Alapfokú Művészeti Iskolát is, tanulóink számára a lehetőség adott, hogy hangszeres képzésben részesüljenek. Több mint százán énekel is ezzel a lehetőséggel. Emellett klasszikus balet, társastánc és színművészet tanszakon tanulhatnak diákjaink a Táncsics utcai óvoda egykori épületében, amit sikerült az alapítványnak a várostól megvásárolnia.

Az általános iskolában mindennapos az éneklés. Sokan nem is tudják, hogy milyen jó stresszoldó hatású, és hogy mennyire fejleszt a gyermek megfigyelő képességét, memóriáját és logikus gondolkodását.

Észrevettük azt, hogy aki jó zeneelméletből, az jó matematikából is. Az pedig külön öröm számomra, ha látom, hogy a kisgyerekek egymás kezét fogva, öntefeleen énekelve jönnek ki az órákról. A kóruséneklés, a szereplés viszont közfészégi magatartásukra, magabiztosságukra van nagyon jó hatással.

Büszkeséggel tölt el, hogy iskolai kórusunk az ének-zenei általános iskolák és a művészeti iskolák hatodik országos versenyén Budapesten – ami a maga nemében a legnagyobb hazai megmérettetés – arany minősítést kapott a Duróczy Bárdos Tamás zeneszerző és karnagy által vezetett rangos zsűritől. Rettenetesen örültem, amikor azt mondták, hogy így kell egy igazi gyermekkórusnak megszólalnia. Pedig sokkal kisebb a merítési lehetőségünk, mint például Kecskeméten a Kodály Zoltán Ének-Zenei Általános Iskolának, ahol három párhuzamos osztály is működik jobbnál jobb kórusokkal. Szabadon összeállított műsorunkban Bartók, Kodály, Kocsár Miklós és Marenzio darabokat mutattunk be. Bartókot az egyik legnehezebb gyerekkari művét, *A jószágigazgató* választottuk, és hogy vízparti izekkel is fűszerezzük szereplésünket, elénekeltük Kocsár Miklóstól *A horgász*t.

Az iskolánk által rendezett országos minősítő hangversenyen 2004. május 3-án Arany Diplomát és az Év kórusa kitüntető címet nyertük el. Egy iskolai kórustól ennél többet valóban nem lehet kívánni!

A hangszeres versenyeken is nagyon jól helytálltak tanulóink. Különösen figyelemre méltó Bán Máté 6. osztályos tanuló III. helye, amit az országos zeneiskolai zongora versenyen ért el. Emellett a regionális etűd versenyen is kiválóan sze-

repelt (kiemelt név- és különdíj). Felkészítő tanára Kunosné Dankó Ilona. Ugyanezen a versenyen a 3. osztályos Kovács Margit is kiemelt névűdjában részesült, Hazslinszkyné Jáross Adrienn az ő felkészítő tanára. De figyeltek tünccsancink is, hiszen a társastáncosok az alapfokú művészeti iskolák minősítő fesztiválján bronz minősítést értek el.”

A beszélgetés során a szép sikerek mellett természetesen nehézségekről is szó esett, amelyek közül azt tartja az igazgató aszszony a legszomorúbbnak, hogy sorvadásnak indult a helyi kórustálatkozó, mert már nincs minden iskolának énekeára... A heti egyetlen énekkórával mindez egyszerűen magyarázható, de valóban csak ez az oka?

Az Ének-Zenei Általános Iskoláról felelvőzt kép nem lenne teljes, ha nem szólnánk az ugyancsak itt próbáló fészett énekkarról, a szintén szép sikereket és tiszteletre méltó múltat felmutató Liszt Ferenc Kórusról. Ők éppen őzsi minősítő koncertjükre készülnek, amelyek minímális téje, hogy megőrzézzék fesztiválkórus minősítésüket.

Schmidt Antal

BAJAI HONPOLGÁR	
<small>2004. július 1. - 2004. július 31.</small>	
Megjelenik minden hónap első napján ISBN 1416-4469	
Szerkeszti a szerkesztőbizottság	
Felelős szerkesztő: Bánai Tibor	
A szerkesztőbizottság tagjai: Bálint László, dr. Dániel József, Héz Anikó, Kovács Zita, dr. Laki Ferenc, Schmidt Antal	
Tervező szerkesztő: Banga Szabolcs	
Lapalapító és kiadó: Újvárosi Általános Művelődési Központ	
Postacím: 6500 Baja, Oltvány Imre u. 14. Telefon: 79/325-599	
Fenntartó: Bajai Honpolgár Alapítvány	
Az alapítvány számlavezető bankja: OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai Fiókja 11732033 Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119	
Nyomdai munkák: Arcalet Nyomda Kft. Baj, Atilla u. 15. Tel.: 79/428-944	
KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.	

